

z dnia 6 czerwca 1997 r.

Kodeks karny wykonawczy.

CZĘŚĆ OGÓLNA

Rozdział I

Zakres obowiązywania

Art. 1. § 1. Wykonywanie orzeczeń w postępowaniu karnym, karnym skarbowym i w postępowaniu w sprawach o wykroczenia oraz kar porządkowych i środków przymusu skutkujących pozbawienie wolności odbywa się według przepisów niniejszego kodeksu, chyba że ustawa stanowi inaczej.

§ 2. W postępowaniu wykonawczym w kwestiach nie uregulowanych w niniejszym kodeksie stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego.

Rozdział II

Organy postępowania wykonawczego

Art. 2. Organami wykonującymi orzeczenia są:

- 1) sąd pierwszej instancji,
- 2) sąd penitencjarny,
- 3) prezes sądu lub upoważniony sędzia,
- 4) sędzia penitencjarny,
- 5) dyrektor zakładu karnego, aresztu śledczego, a także dyrektor okręgowy i Dyrektor Generalny Służby Więziennej albo osoba kierująca innym zakładem przewidzianym w przepisach prawa karnego wykonawczego oraz komisja penitencjarna,

6) sądowy kurator zawodowy,

7) sądowy lub administracyjny organ egzekucyjny,

8) urząd skarbowy,

9) odpowiedni terenowy organ administracji rządowej lub samorządu terytorialnego,

10) inny organ uprawniony przez ustawę do wykonywania orzeczeń.

Art. 3. § 1. Sąd, który wydał orzeczenie w pierwszej instancji, jest właściwy również w postępowaniu dotyczącym wykonania tego orzeczenia, chyba że ustawa stanowi inaczej.

§ 2. W sprawach zastrzeżonych w niniejszym kodeksie dla sądu penitencjarnego właściwy jest ten sąd penitencjarny, w którego okręgu przebywa skazany, chyba że ustawa stanowi inaczej. Sądem penitencjarnym jest sąd wojewódzki.

§ 3. W stosunku do osób skazanych przez sąd wojskowy, w sprawach określonych w § 2, orzeka wojskowy sąd garnizonowy.

§ 4. W sprawach o wykroczenia sąd rejonowy jest właściwy do wykonywania orzeczeń wydanych przez sąd oraz rozstrzygnięć wydanych przez kolegium do spraw wykroczeń.

§ 5. W sprawach o wykroczenia orzekanie dotyczące wykonania rozstrzygnięć kolegiów do spraw wykroczeń należy do sądu rejonowego, w którego okręgu rozstrzygnięcie jest albo ma być wykonywane,

z wyjątkiem spraw zastrzeżonych dla sądu penitencjarnego.

Rozdział III

Skazany

Art. 4. § 1. Kary, środki karne, zabezpieczające i zapobiegawcze wykonuje się w sposób humanitarny, z poszanowaniem godności ludzkiej skazanego. Zakazuje się stosowania tortur lub niehumanitarnego albo poniżającego traktowania i karania skazanego.

§ 2. Skazany zachowuje prawa i wolności obywatelskie. Ich ograniczenie może wynikać jedynie z ustawy i przepisów wydanych na jej podstawie oraz z prawomocnego orzeczenia.

Art. 5. § 1. Skazany jest podmiotem określonych w niniejszym kodeksie praw i obowiązków.

§ 2. Skazany ma obowiązek stosować się do wydanych przez właściwe organy poleceń zmierzających do wykonania orzeczenia.

Art. 6. § 1. Skazany może składać wnioski o wszczęcie postępowania przed sądem i brać w nim udział w charakterze strony oraz wносить zażalenia na postanowienia wydane w postępowaniu wykonawczym, chyba że ustawa stanowi inaczej.

§ 2. Skazany może składać wnioski, skargi i prośby do organów wykonujących orzeczenie.

Art. 7. § 1. Skazany może zaskarżyć do sądu decyzję organu wymienionego w art. 2 pkt 3—6 i 10 z powodu jej niezgodności z prawem, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej.

§ 2. Skargi rozpoznaje sąd właściwy zgodnie z art. 3. W wypadku skazanego odbywającego karę pozbawienia wolności sądem właściwym jest sąd penitencjarny.

§ 3. Skarga na decyzję, o której mowa w § 1, przysługuje skazanemu w terminie 7 dni od dnia zawiadomienia go o decyzji. Skargę wnosi się do organu, który wydał zaskarżoną decyzję. Jeżeli organ, który wydał zaskarżoną decyzję, nie przychylił się do skargi, przekazuje ją wraz z aktami sprawy bezzwłocznie do właściwego sądu.

§ 4. Sąd powołany do rozpoznania skargi może wstrzymać wykonanie zaskarżonej decyzji. Odmowa wstrzymania nie wymaga uzasadnienia.

§ 5. Po rozpoznaniu skargi sąd orzeka o utrzymaniu w mocy, uchyleniu albo zmianie zaskarżonej decyzji; na postanowienie sądu zażalenie nie przysługuje.

Art. 8. § 1. W postępowaniu wykonawczym skazany może korzystać z pomocy obrońcy ustanowionego w tym postępowaniu lub pełnomocnika.

§ 2. W postępowaniu przed sądem skazany musi mieć obrońcę, jeżeli:

- 1) jest głuchy, niemy lub niewidomy,
- 2) zachodzi uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności,
- 3) nie ukończył 18 lat,
- 4) nie włada językiem polskim.

§ 3. Skazany pozbawiony wolności może porozumiewać się ze swoim obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie lub telefonicznie.

Rozdział IV

Postępowanie wykonawcze

Oddział 1

Wykonywanie orzeczeń

Art. 9. § 1. Postępowanie wykonawcze wszczyna się bezzwłocznie, gdy orzeczenie stało się wykonalne.

§ 2. Orzeczenie staje się wykonalne z chwilą uprawnienia, chyba że ustawa stanowi inaczej.

Art. 10. § 1. Policja w zakresie postępowania wykonawczego wykonuje polecenia sądu.

§ 2. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio również do Żandarmerii Wojskowej oraz dowódcy wojskowego, jeżeli skazany jest żołnierzem.

§ 3. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio również do Urzędu Ochrony Państwa, Straży Granicznej oraz innych organów, jeżeli postępowanie wykonawcze dotyczy spraw, które zgodnie z przepisami prawa należą do ich właściwości.

§ 4. Organy i instytucje państwowe, organy samorządu terytorialnego oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne w zakresie swojego działania udzielają pomocy organom wykonującym orzeczenia.

Art. 11. § 1. Sąd kierując orzeczenie do wykonania przesyła jego odpis lub wyciąg ze wzmianką o wykonalności odpowiedniemu organowi powołanemu do wykonywania orzeczenia.

§ 2. Sąd przesyła dyrektorowi zakładu karnego lub aresztu śledczego orzeczenie wraz z uzasadnieniem, jeżeli zostało sporządzone i nie zawiera wiadomości stanowiących tajemnicę państwową. Sąd przesyła również posiadane w sprawie informacje dotyczące osoby skazanego, odpisy orzeczeń i opinii lekarskich oraz psychologicznych, a na wniosek dyrektora zakładu lub aresztu — również akta sądowe.

§ 3. Minister Sprawiedliwości, a w razie skazania żołnierza — Minister Sprawiedliwości w porozumieniu

z Ministrem Obrony Narodowej, określa, w drodze zarządzenia, zakres informacji przesyłanych dyrektorowi zakładu karnego lub aresztu śledczego, o których mowa w § 2.

§ 4. W razie skazania tymczasowo aresztowanego lub osoby odbywającej karę pozbawienia wolności, sąd zawiadamia o tym odpowiednio dyrektora aresztu śledczego lub zakładu karnego.

§ 5. Organ, o którym mowa w § 1, zawiadamia sąd o przystąpieniu do wykonania orzeczenia oraz o zakończeniu jego wykonywania.

Art. 12. O prawomocnych skazaniach osób podlegających obowiązkowi służby wojskowej lub służby w formacjach obrony cywilnej na karę pozbawienia wolności bez zawieszenia jej wykonania, jak również o zmianach dotyczących wykonywania kary pozbawienia wolności, sąd zawiadamia również organy właściwe w sprawach powszechnego obowiązku obrony, na zasadach i w trybie określonych w odrębnych przepisach.

Art. 13. § 1. Organ wykonujący orzeczenie oraz każdy, kogo orzeczenie bezpośrednio dotyczy, może zwrócić się do sądu, który je wydał, o rozstrzygnięcie wątpliwości co do wykonania orzeczenia lub zarzutów co do obliczenia kary.

§ 2. W sprawach o wykroczenia rozstrzygnięcie wątpliwości należy do sądu określonego w art. 3 § 5.

§ 3. Na postanowienie w przedmiocie określonym w § 1 lub 2 przysługuje zażalenie organowi wykonującemu orzeczenie oraz każdemu, kogo orzeczenie bezpośrednio dotyczy.

Art. 14. § 1. W postępowaniu wykonawczym organ wykonujący orzeczenie może zarządzić zebranie informacji dotyczących skazanego, w szczególności w drodze wywiadu środowiskowego przeprowadzonego przez kuratora sądowego.

§ 2. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z właściwymi ministrami określa, w drodze rozporządzenia, inne organy powołane do przeprowadzenia wywiadu środowiskowego, jego zakres oraz tryb przeprowadzania.

Art. 15. § 1. Sąd umarza postępowanie wykonawcze w razie przedawnienia wykonania kary, śmierci skazanego lub innej przyczyny wyłączającej to postępowanie.

§ 2. Jeżeli zachodzi długotrwała przeszkoda uniemożliwiająca postępowanie wykonawcze, a w szczególności jeżeli nie można ująć skazanego albo nie można wykonać wobec niego orzeczenia z powodu choroby psychicznej lub innej przewlekłej, ciężkiej choroby, postępowanie zawiesza się w całości lub w części na czas trwania przeszkody.

§ 3. Zawieszenie postępowania wykonawczego nie wstrzymuje biegu przedawnienia, chyba że skazany

uchyla się od wykonania kary. Okres wstrzymania biegu przedawnienia nie może przekroczyć 10 lat.

Art. 16. Wydane w postępowaniu wykonawczym postanowienia i zarządzenia doręcza się skazanemu i prokuratorowi, jeżeli przysługuje im środek zaskarżenia, a nie byli obecni przy ich ogłoszeniu.

Art. 17. § 1. Sąd, kierując do wykonania orzeczenie o pozbawieniu wolności, zawiadamia:

- 1) sąd opiekuńczy, jeżeli zachodzi potrzeba opieki nad dziećmi skazanego,
- 2) właściwy organ, jeżeli zachodzi potrzeba opieki nad osobą niedołązną lub chorą, którą opiekował się skazany, albo potrzeba przedsięwzięcia niezbędnych czynności do ochrony mienia lub mieszkania skazanego.

§ 2. O poczynionych wystąpieniach i wydanych zarządzeniach zawiadamia się skazanego.

Oddział 2

Postępowanie przed sądem

Art. 18. § 1. W postępowaniu wykonawczym sąd orzeka postanowieniem.

§ 2. W kwestiach nie wymagających postanowienia prezes sądu lub upoważniony sędzia wydaje zarządzenia.

§ 3. W kwestiach nie wymagających postanowienia sądu penitencjarnego zarządzenia wydaje sędzia penitencjarny.

Art. 19. § 1. Sąd orzeka na wniosek prokuratora, skazanego albo jego obrońcy lub pełnomocnika oraz z urzędu, a jeżeli ustawa tak stanowi — na wniosek innych osób.

§ 2. Wniosek lub skargę można zgłosić na piśmie lub ustnie. W wypadku ustnego zgłoszenia spisuje się protokół.

Art. 20. § 1. W postępowaniu wykonawczym sąd orzeka jednoosobowo.

§ 2. Zażalenie wnosi się do sądu, który wydał zaskarżone postanowienie. Jeżeli sąd nie przychylił się do zażalenia, przekazuje je bezzwłocznie wraz z aktami sprawy do sądu wyższej instancji.

§ 3. Sąd wyższej instancji rozpoznaje zażalenie jednoosobowo.

Art. 21. W postępowaniu przed sądem prokurator jest stroną; w szczególności może składać wnioski i wnosić zażalenia na postanowienia wydane w postępowaniu wykonawczym.

Art. 22. § 1. O terminie i celu posiedzenia sądu zawiadamia się prokuratora, skazanego oraz jego

obrońcę lub pełnomocnika, a w razie potrzeby także inne osoby, o których mowa w art. 19 § 1. Biorą oni udział w posiedzeniu, jednakże ich niestawiennictwo nie wstrzymuje rozpoznania sprawy, z wyjątkiem obrońcy w wypadkach określonych w art. 8 § 2, chyba że sąd orzeka na korzyść lub zgodnie z wnioskiem skazanego.

§ 2. Sąd może dopuścić do udziału w posiedzeniu również inne osoby niż wymienione w § 1, jeżeli ich udział może mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia.

Art. 23. § 1. Sąd może zarządzić sprowadzenie skazanego na posiedzenie sądu.

§ 2. Sąd może zlecić przesłuchanie skazanego sądowi wezwanemu, w którego okręgu skazany przebywa.

§ 3. Jeżeli postępowanie przed sądem penitencjarnym dotyczy skazanego odbywającego karę pozbawienia wolności, posiedzenie może odbyć się w zakładzie karnym.

Art. 24. § 1. Jeżeli ujawnią się nowe lub poprzednio nie znane okoliczności istotne dla rozstrzygnięcia, sąd może w każdym czasie zmienić lub uchylić poprzednie postanowienie.

§ 2. Niedopuszczalna jest zmiana lub uchylenie postanowienia, przewidzianego w § 1, na niekorzyść skazanego po upływie 3 miesięcy od dnia uprawomocnienia się postanowienia.

Oddział 3

Postępowanie egzekucyjne

Art. 25. § 1. Egzekucję orzeczonej grzywny, obowiązku uiszczenia kwoty pieniężnej stanowiącej równowartość przedmiotów, które powinny ulec przepadkowi, nawiązki na rzecz Skarbu Państwa, należności sądowych oraz zasądzonych roszczeń cywilnych i zobowiązań określonych w art. 45 i art. 52 Kodeksu karnego prowadzi się według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, jeżeli niniejsza ustawa nie stanowi inaczej.

§ 2. Przepis § 1 stosuje się również do wykonania postanowień o zabezpieczeniu kar majątkowych oraz roszczeń cywilnych będących przedmiotem postępowania karnego.

Art. 26. Do tytułów egzekucyjnych mają zastosowanie przepisy art. 776—795 Kodeksu postępowania cywilnego.

Art. 27. Egzekucję środka karnego przepadku przedmiotów prowadzi urząd skarbowy według przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, jeżeli niniejsza ustawa nie stanowi inaczej.

Art. 28. § 1. Orzeczone w stosunku do jednego z małżonków, pozostających we wspólności majątko-

wej, kary grzywny, nawiązki i należności sądowe podlegają zaspokojeniu z odrębnego majątku skazanego oraz z wynagrodzenia za pracę lub za inne usługi świadczone przez niego osobiście, jak również z praw twórcy wynalazku, wzoru użytkowego oraz projektu racjonalizatorskiego. Jeżeli zaspokojenie z tych źródeł okaże się niemożliwe, egzekucja może być prowadzona z majątku wspólnego. Niemożność zaspokojenia z majątku odrębnego skazanego stwierdza się w protokole.

§ 2. Egzekucja z majątku wspólnego jest niedopuszczalna w razie skazania za przestępstwo, którym pokrzywdzony jest małżonek skazanego albo osoby, w stosunku do których małżonek ten obciążony jest obowiązkiem alimentacyjnym.

§ 3. W razie skierowania egzekucji do majątku wspólnego, małżonek skazanego może żądać ograniczenia lub wyłączenia w całości zaspokojenia należności, wymienionych w § 1, z majątku wspólnego lub niektórych jego składników, jeżeli skazany nie przyczynił się lub przyczynił się w stopniu nieznacznym do powstania tego majątku albo do nabycia określonych jego składników lub jeżeli zaspokojenie z majątku wspólnego tych należności jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

Art. 29. Z chwilą prawomocnego orzeczenia środka karnego przepadku przedmiotów wobec jednego z małżonków pozostających we wspólności majątkowej, przedmioty majątkowe, których przepadek dotyczy, tracą z mocy prawa charakter składników majątku wspólnego. Od tej chwili stosuje się do nich odpowiednio przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych, przy czym udział Skarbu Państwa stanowi część orzeczoną przypadkiem przedmiotów. Małżonek skazanego może wystąpić odpowiednio z żądaniem określonym w art. 28 § 3.

Art. 30. W sprawach wytoczonych przeciwko Skarbowi Państwa reprezentuje go prezes sądu wojewódzkiego lub urząd skarbowy w sprawach, w których wykonał wyrok w zakresie orzeczonego nim przepadku przedmiotów.

Art. 31. W razie dokonania przez dłużnika Skarbu Państwa czynności prawnej z pokrzywdzeniem wierzyciela, z powództwem występuje prezes sądu wojewódzkiego lub urząd skarbowy w sprawach, w których wykonuje orzeczenie.

Rozdział V

Nadzór penitencjarny

Art. 32. Nadzór nad legalnością i prawidłowością przebiegu wykonywania kary pozbawienia wolności, kary aresztu, tymczasowego aresztowania, zatrzymania oraz środka zabezpieczającego związanego z umieszczeniem w zakładzie zamkniętym, a także kar porządkowych i środków przymusu skutkujących

pozbawienie wolności sprawuje sędzia penitencjarny.

Art. 33. § 1. Sędzia penitencjarny wizytuje zakłady karne, areszty śledcze oraz inne miejsca, w których przebywają osoby pozbawione wolności. Ma on prawo wstępu w każdym czasie, bez ograniczeń, do tych zakładów, aresztów i miejsc oraz poruszania się po ich terenie, przeglądania dokumentów i żądania wyjaśnień od administracji tych jednostek.

§ 2. Sędzia penitencjarny ma prawo przeprowadzania podczas nieobecności innych osób rozmów z osobami pozbawionymi wolności oraz badania ich wniosków, skarg i prośb.

Art. 34. § 1. Sędzia penitencjarny uchyla sprzeczną z prawem decyzję organu wymienionego w art. 2 pkt 5 i 6. Na decyzję sędziego przysługuje skarga do sądu penitencjarnego.

§ 2. Sędzia penitencjarny zawiesza sprzeczną z prawem decyzję organu wymienionego w art. 2 pkt 7—10 i przekazuje sprawę właściwemu sądowi penitencjarnemu do rozpoznania.

§ 3. W wypadkach określonych w § 1 i 2 przepis art. 7 § 5 stosuje się odpowiednio.

Art. 35. § 1. Jeżeli zdaniem sędziego penitencjarnego zachodzi potrzeba wydania decyzji nie należącej do jego właściwości, a w szczególności decyzji o charakterze administracyjnym, przekazuje on swoje spostrzeżenia wraz z odpowiednimi wnioskami właściwemu organowi.

§ 2. Organ wymieniony w § 1 zawiadamia sędziego penitencjarnego, w terminie 14 dni albo w innym wyznaczonym przez sędziego terminie, o zajęтым stanowisku. Jeżeli sędzia penitencjarny uzna to stanowisko za niezadowolające, przedstawia sprawę organowi nadrzędnemu nad organem wymienionym w § 1; organ nadrzędny zawiadamia sędziego o sposobie załatwienia sprawy.

§ 3. W wypadku powtarzania się rażących uchybień w funkcjonowaniu zakładu karnego, aresztu śledczego lub innego miejsca, w którym przebywają osoby pozbawione wolności, albo gdy istniejące w nim warunki nie zapewniają poszanowania praw osób tam przebywających, sędzia penitencjarny występuje do właściwego organu nadrzędnego z wnioskiem o usunięcie w określonym terminie istniejących uchybień. Jeżeli w wymienionym terminie uchybienia te nie zostały usunięte, sędzia penitencjarny występuje z wnioskiem do właściwego ministra o zawieszenie działalności bądź likwidację w całości lub w części określonego zakładu, aresztu lub miejsca.

Art. 36. Minister Sprawiedliwości określa, w drodze rozporządzenia, szczegółowy zakres i tryb sprawowania nadzoru penitencjarnego.

Rozdział VI

Zatarcie skazania

Art. 37. § 1. W przedmiocie zatarcia skazania orzeka sąd, chyba że zatarcie nastąpiło z mocy prawa.

§ 2. Jeżeli w pierwszej instancji wyroki wydało kilka sądów, właściwy jest sąd, który jako ostatni wydał wyrok skazujący. Jeżeli orzekały sądy różnego rzędu, właściwy jest sąd wyższego rzędu.

§ 3. Wniosek skazanego o zatarcie skazania, złożony przed upływem roku od wydania postanowienia odmawiającego zatarcia, można pozostawić bez rozpoznania.

Rozdział VII

Uczestnictwo społeczeństwa w wykonywaniu orzeczeń oraz pomoc w społecznej readaptacji skazanych

Art. 38. § 1. W wykonywaniu kar, środków karnych, zabezpieczających i zapobiegawczych, w szczególności związanych z pozbawieniem wolności, mogą współdziałać stowarzyszenia, fundacje, organizacje oraz instytucje, których celem działania jest realizacja zadań określonych w niniejszym rozdziale, jak również kościoły i inne związki wyznaniowe oraz osoby godne zaufania.

§ 2. Podmioty, o których mowa w § 1, mogą w porozumieniu z dyrektorem zakładu karnego lub aresztu śledczego uczestniczyć w prowadzeniu działalności resocjalizacyjnej, społecznej, kulturalnej, oświatowej, sportowej i religijnej w tych zakładach lub aresztach.

Art. 39. § 1. Przedstawiciele stowarzyszeń, fundacji, organizacji i instytucji, o których mowa w art. 38 § 1, kościołów i innych związków wyznaniowych oraz osoby godne zaufania mogą uczestniczyć w radach oraz innych organach kolegialnych — powoływanych przez Prezesa Rady Ministrów, Ministra Sprawiedliwości lub podległe mu organy albo wojewodów — których zadaniem jest świadczenie pomocy skazanym i ich rodzinom albo koordynowanie współdziałania społeczeństwa z zakładami karnymi i aresztami śledczymi. Przedstawiciele ci oraz osoby godne zaufania mogą też uczestniczyć w społecznej kontroli nad wykonywaniem kar, środków karnych, zabezpieczających i zapobiegawczych.

§ 2. Prezes Rady Ministrów określa, w drodze rozporządzenia, szczegółowy zakres i tryb uczestnictwa podmiotów, wymienionych w art. 38 § 1, w wykonywaniu kar, środków karnych, zabezpieczających i zapobiegawczych, a także społecznej kontroli, o której mowa w § 1.

Art. 40. § 1. W celu koordynowania współdziałania organów państwowych i przedstawicieli społeczeństwa w zapobieganiu przestępczości i wykonywaniu

orzeczeń oraz w celu świadczenia pomocy w readaptacji społecznej, a także wykonywania kontroli społecznej i dokonywania oceny polityki penitencjarnej, Prezes Rady Ministrów powołuje Radę Główną do Spraw Społecznej Readaptacji i Pomocy Skazanym, zwaną dalej „Radą Główną”.

§ 2. W skład Rady Głównej wchodzi przedstawiciele wymiaru sprawiedliwości, Ministrów: Sprawiedliwości, Pracy i Polityki Socjalnej, Zdrowia i Opieki Społecznej, Edukacji Narodowej, Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Obrony Narodowej, a także Policji i Służby Więziennej. W skład Rady Głównej mogą też wchodzić przedstawiciele stowarzyszeń, fundacji, organizacji i instytucji, o których mowa w art. 38 § 1, kościołów i innych związków wyznaniowych, a także związków zawodowych i samorządu zawodowego, przedstawiciele nauki oraz osoby godne zaufania, mogące przyczynić się do realizacji celów wymienionych w § 1.

§ 3. Stosownie do potrzeb, wojewoda może powołać terenowe rady do spraw społecznej readaptacji i pomocy skazanym, zwane dalej „radami terenowymi”. Do składu rady terenowej zaprasza się również przedstawiciele organów odpowiedniego szczebla, o których mowa w § 2, a także organów samorządu terytorialnego. Do uczestniczenia w pracach rady terenowej można zaprosić również przedstawiciele innych podmiotów, o których mowa w § 2. Rady terenowe wykonują zadania określone w § 1.

§ 4. Prezes Rady Ministrów określa, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady i tryb powoływania oraz działania Rady Głównej i rad terenowych.

Art. 41. § 1. W celu ułatwienia społecznej readaptacji, a w szczególności przeciwdziałania powrotowi do przestępstwa, powinno udzielać się skazanym oraz ich rodzinom niezbędnej pomocy, zwłaszcza materialnej, medycznej, w znalezieniu pracy i zakwaterowaniu, a także porad prawnych.

§ 2. Pomocy, o której mowa w § 1, udzielają właściwe organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz kuratorzy sądowi; pomocy tej mogą również udzielać podmioty, o których mowa w art. 38 § 1.

Art. 42. § 1. Skazany może ustanowić, na piśmie, jako swojego przedstawiciela osobę godną zaufania, za jej zgodą, zwłaszcza spośród przedstawiciele stowarzyszeń, fundacji, organizacji oraz instytucji, o których mowa w art. 38 § 1.

§ 2. Przedstawiciel skazanego, o którym mowa w § 1, może działać wyłącznie w interesie skazanego i w tym celu składać w jego imieniu wnioski, skargi i prośby do właściwych organów oraz instytucji, stowarzyszeń, fundacji, organizacji, kościołów i innych związków wyznaniowych.

§ 3. Prezes sądu, upoważniony sędzia, a w toku posiedzenia sąd, może na wniosek skazanego dopuścić

do udziału w postępowaniu przed sądem przedstawiciela skazanego, o którym mowa w § 1. Na postanowienie sądu zażalenie nie przysługuje.

Art. 43. § 1. Tworzy się fundusz pomocy postpenitencjarnej, którego przychodami są środki pochodzące z potrąceń w wysokości 10% wynagrodzenia za pracę lub dochodu, o którym mowa w art. 125 § 4, osób skazanych na karę pozbawienia wolności oraz środki pochodzące z dotacji, darowizn, zapisów, zbiorów i innych źródeł. Z funduszu tego udziela się pomocy osobom pozbawionym wolności, zwalnianym z zakładów karnych i aresztów śledczych oraz ich rodzinom. W wyjątkowych wypadkach z funduszu można udzielić pomocy również osobom pokrzywdzonym przestępstwem i ich rodzinom.

§ 2. Stowarzyszenia, fundacje, organizacje i instytucje, o których mowa w art. 38 § 1, jak również kościoły i inne związki wyznaniowe mogą otrzymywać z funduszu pomocy postpenitencjarnej środki na udzielanie pomocy, w tym na zapewnienie czasowego zakwaterowania osobom zwolnionym z zakładu karnego lub aresztu śledczego.

§ 3. Minister Sprawiedliwości określa, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady i tryb udzielania pomocy osobom pozbawionym wolności oraz zwalnianym z zakładów karnych i aresztów śledczych oraz ich rodzinom, a także pokrzywdzonym przestępstwem i ich rodzinom, jak również szczegółowe zasady i tryb tworzenia funduszu pomocy postpenitencjarnej oraz przeznaczania środków z tego funduszu na taką pomoc.

CZĘŚĆ SZCZEGÓLNA

Rozdział VIII

Grzywna

Art. 44. § 1. Skazanego na grzywnę sąd wzywa do jej uiszczenia w terminie 30 dni.

§ 2. W razie bezskutecznego upływu wyznaczonego terminu grzywnę ściągają się w drodze egzekucji.

Art. 45. § 1. Jeżeli egzekucja grzywny okaże się bezskuteczna, sąd może zamienić grzywnę nie przekraczającą stu dziennych stawek, po uprzednim wyrażeniu zgody przez skazanego, na pracę społecznie użyteczną, określając czas jej trwania i rodzaj. Praca społecznie użyteczna trwa najkrócej miesiąc, najdłużej 12 miesięcy. Określa się ją w miesiącach.

§ 2. Do wykonywania pracy, o której mowa w § 1, stosuje się odpowiednio art. 35 § 1 Kodeksu karnego oraz art. 53 § 2 i 3, art. 54—58 oraz art. 60, 62 i 63.

Art. 46. § 1. Jeżeli skazany, mimo możliwości, nie uiszczy grzywny w terminie ani też nie podejmie zastępczej formy jej wykonania określonej w art. 45 i zostanie stwierdzone, że nie można jej ściągnąć w drodze

egzekucji, sąd orzeka wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności przyjmując, że jeden dzień pozbawienia wolności jest równoważny dwóm stawkom dziennym; kara zastępcza nie może przekraczać 12 miesięcy pozbawienia wolności, jak również górnej granicy kary pozbawienia wolności za dane przestępstwo, a jeżeli ustawa nie przewiduje za dane przestępstwo kary pozbawienia wolności, górna granica zastępczej kary pozbawienia wolności nie może przekroczyć 6 miesięcy.

§ 2. W razie gdy grzywna została uiszczona lub ściągnięta w drodze egzekucji tylko w części albo tylko w części wykonana w formie pracy społecznie użytecznej, sąd określa wymiar zastępczej kary pozbawienia wolności według zasad przewidzianych w § 1.

§ 3. Sąd może warunkowo zawiesić wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności na okres próby, który wynosi od roku do 2 lat.

Art. 47. § 1. Jeżeli grzywna została uiszczona w części, karę zastępczą zmniejsza się w sposób odpowiadający stosunkowi kwoty zapłaconej do wysokości grzywny.

§ 2. Od zastępczej kary pozbawienia wolności lub wykonywania pracy, o której mowa w art. 45 § 1, skazany może się w każdym czasie zwolnić przez złożenie kwoty pieniężnej przypadającej jeszcze do uiszczenia tytułem grzywny.

§ 3. W uzasadnionych wypadkach sąd może na wniosek skazanego, wobec którego orzeczono wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności, zamienić tę karę na wykonywanie pracy, o której mowa w art. 45 § 1. W takim wypadku przepisy art. 45 i 46 stosuje się odpowiednio. Ponowna zamiana zastępczej kary pozbawienia wolności na wykonywanie pracy, o której mowa w art. 45 § 1, jest niedopuszczalna.

§ 4. Jeżeli skazany uiszczył w wymaganym terminie co najmniej połowę grzywny, a egzekucja pozostałej części okazała się bezskuteczna, sąd zarządzając wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności może określić jej wymiar, stosując, zgodnie z art. 46, przeliczenie korzystniejsze dla skazanego od przeliczenia przyjętego w wyroku. Przepis stosuje się odpowiednio do wykonywania pracy, o której mowa w art. 45 § 1.

Art. 48. Przed wydaniem postanowienia określającego wymiar kary zastępczej sąd w razie potrzeby wysłuchuje skazanego lub jego obrońcę.

Art. 49. § 1. Sąd może odroczyć ściągnięcie grzywny albo rozłożyć ją na raty na czas nie przekraczający 1 roku, licząc od dnia wydania pierwszego postanowienia w tym zakresie, jeżeli natychmiastowe jej ściągnięcie pociągnęłoby dla skazanego lub jego rodziny zbyt ciężkie skutki.

§ 2. W wypadkach zasługujących na szczególne uwzględnienie, a zwłaszcza wówczas, gdy wysokość

grzywny jest znaczna, można rozłożyć grzywnę na raty na okres do 3 lat.

§ 3. Sąd może w każdym czasie postanowić w myśl § 1 lub 2, aż do całkowitego ściągnięcia grzywny albo odbycia przez skazanego w całości zastępczej kary pozbawienia wolności.

Art. 50. § 1. Sąd odwołuje odroczenie uiszczenia grzywny lub rozłożenia jej na raty, jeżeli ujawniły się nowe lub poprzednio nie znane okoliczności, istotne dla rozstrzygnięcia; art. 24 § 2 nie ma zastosowania.

§ 2. Rozłożenie grzywny na raty można odwołać również wówczas, gdy skazany uchybił terminowi płatności choćby jednej raty, chyba że wykaże, iż nastąpiło to z przyczyn od niego niezależnych.

Art. 51. Jeżeli skazany, z przyczyn od niego niezależnych, nie może uiszczyć grzywny, a wykonanie tej kary w innej drodze okazało się niemożliwe lub niecelowe, sąd może, w szczególnie uzasadnionych wypadkach, grzywnę w całości lub części umorzyć.

Art. 52. Udzielając skazanemu warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności, sąd penitencjarny może, jeżeli istnieją podstawy do przyjęcia, że skazany uiszczy grzywnę dobrowolnie, wstrzymać uprzednio zarządzone wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności, stosując jednocześnie art. 49; wówczas okres odroczenia ściągnięcia grzywny lub rozłożenia na raty biegnie od dnia wydania postanowienia o warunkowym przedterminowym zwolnieniu.

Rozdział IX

Kara ograniczenia wolności

Art. 53. § 1. Wykonywanie kary ograniczenia wolności polega na wykonywaniu przez skazanego wyznaczonej mu pracy oraz innych nałożonych obowiązków w warunkach ograniczonej wolności. Ma ono na celu wzbudzenie w skazanym woli kształtowania jego społecznie pożądanych postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego.

§ 2. Skazany ma obowiązek pracować sumiennie oraz przestrzegać ustalonych w miejscu pracy porządku i dyscypliny.

§ 3. Sąd poucza skazanego o jego prawach i obowiązkach oraz o konsekwencjach wynikających z uchylania się od odbywania kary.

Art. 54. Karę ograniczenia wolności wykonuje się w miejscu zamieszkania lub zatrudnienia skazanego albo w niewielkiej odległości od tego miejsca, chyba że ważne względy przemawiają za wykonaniem kary w innym miejscu.

Art. 55. § 1. Nadzór nad wykonywaniem kary ograniczenia wolności oraz orzekanie w sprawach dotyczących wykonania tej kary należą do sądu rejonowego, w którego okręgu kara jest lub ma być wykonywana.

§ 2. Czynności związane z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania kary ograniczenia wolności wykonuje sądowy kurator zawodowy. Przepisy o dozorcze i kuratorze sądowym stosuje się odpowiednio.

Art. 56. § 1. W razie orzeczenia kary ograniczenia wolności sąd przesyła odpis orzeczenia komunalnemu zakładowi pracy wskazanemu przez właściwy organ samorządu terytorialnego bądź wskazanemu przez sąd innemu zakładowi pracy, placówce służby zdrowia lub opieki społecznej, instytucji albo organizacji noszącej pomoc charytatywną, względnie reprezentującej społeczność lokalną.

§ 2. Jeżeli w wyroku nie wskazano rodzaju lub miejsca pracy, sąd wykonujący orzeczenie określa je przy kierowaniu do wykonania orzeczenia, uwzględniając w miarę możliwości prośbę skazanego lub wnioszek kuratora sądowego. Zmiana określonego przez ten sąd rodzaju pracy lub miejsca jej wykonywania może nastąpić również zarządzeniem sędziego.

§ 3. Komunalne zakłady pracy, obowiązane do przyjęcia skazanych w celu wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne, wyznacza właściwy organ samorządu terytorialnego, zaś inne zakłady pracy, placówki służby zdrowia lub opieki społecznej oraz inne instytucje lub organizacje noszące pomoc charytatywną, względnie reprezentujące społeczność lokalną — wyznacza sąd za ich zgodą.

Art. 57. § 1. Sąd wzywa skazanego do stawienia się w wyznaczonym terminie do wskazanego zakładu, placówki, instytucji lub organizacji. Skierowania do zakładu, placówki, instytucji lub organizacji sąd może dokonać na posiedzeniu z udziałem ich przedstawicieli.

§ 2. Rozpoczęcie odbywania kary następuje w dniu, w którym skazany przystąpił do wykonywania nakazanej pracy.

Art. 58. § 1. Zakłady pracy, placówki, instytucje lub organizacje, w których jest wykonywana kara ograniczenia wolności, mają obowiązek zawiadamiać sądowego kuratora zawodowego w terminach przez kuratora określonych o rodzaju przydzielonej skazanemu pracy, jego stosunku do pracy oraz o tym, czy skazany przestrzegał porządku prawnego, jak również o zakończeniu wykonywania pracy. Zakłady pracy, placówki, instytucje lub organizacje mają obowiązek wyznaczenia pracowników odpowiedzialnych za organizowanie pracy skazanych i jej przebieg.

§ 2. Jeżeli skazany nie stawił się w terminie do pracy lub ją porzucił albo nie przestrzega ustalonego porządku i dyscypliny, zakład pracy, placówka, instytucja

lub organizacja bezzwłocznie zawiadamia o tym sądowego kuratora zawodowego.

§ 3. Kwoty odpowiadające wynagrodzeniu, jakie za wykonaną nieodpłatną kontrolowaną pracę na cele społeczne należałoby zapłacić, gdyby została wykonana na podstawie umowy o pracę lub umowy o świadczenie usług, przeznacza się w szczególności na cele związane z organizowaniem i kontrolowaniem pracy skazanych.

§ 4. Rada Ministrów określa, w drodze rozporządzenia, tryb wyznaczania przez właściwy organ samorządu terytorialnego zakładów pracy, w których wykonywana jest kara ograniczenia wolności oraz praca, o której mowa w art. 45 § 1, szczegółowe obowiązki zakładów, placówek, instytucji i organizacji, o których mowa w art. 56 § 1, w zakresie wykonywania tej kary i pracy, ubezpieczenia skazanych oraz szczegółowe zasady gospodarowania środkami uzyskanymi z wykonywania tej kary i pracy, jak również szczegółowe zasady wynagradzania wyznaczonych pracowników, o których mowa w § 1, a także ulgi, w tym ulgi podatkowe, dla tych zakładów, placówek, instytucji i organizacji.

Art. 59. § 1. Jeżeli w stosunku do skazanego zatrudnionego, zamiast obowiązku wykonywania wskazanej pracy, orzeczono potrącanie określonej części wynagrodzenia za pracę, sąd przesyła odpis orzeczenia zakładowi pracy zatrudniającemu skazanego, podając jednocześnie, na czyją rzecz mają być dokonywane potrącenia i dokąd powinny być wpłacane.

§ 2. Wyplacając wynagrodzenie skazanemu, potrąca się określoną w orzeczeniu część wynagrodzenia i bezzwłocznie przekazuje potrąconą kwotę stosownie do otrzymanych wskazań, zawiadamiając o tym sąd. Koszty związane z przekazywaniem tych kwot odlicza się od dokonywanych potrąceń.

Art. 60. Sąd, a także sądowy kurator zawodowy mogą w każdym czasie żądać od skazanego wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary ograniczenia wolności i w tym celu wzywać skazanego do osobistego stawienia się.

Art. 61. § 1. Jeżeli względy wychowawcze za tym przemawiają, sąd może w okresie wykonywania kary ograniczenia wolności ustanawiać, rozszerzać lub zmieniać obowiązki, o których mowa w art. 72 § 1 pkt 3—8 Kodeksu karnego, albo od wykonania tych obowiązków zwolnić, jak również oddać skazanego pod dozór lub od dozoru zwolnić.

§ 2. Z tych samych względów sąd może zmniejszyć liczbę godzin wykonywanej pracy w stosunku miesięcznym, jednak nie więcej niż do połowy wyznaczonego czasu pracy.

Art. 62. § 1. Sąd może odroczyć wykonanie kary ograniczenia wolności na czas do 6 miesięcy, jeżeli natychmiastowe wykonanie kary pociągnęłoby dla skazanego lub jego rodziny zbyt ciężkie skutki.

§ 2. Sąd odracza wykonanie kary ograniczenia wolności w razie powołania skazanego do czynnej służby wojskowej, do czasu ukończenia tej służby. Wobec takiego skazanego sąd może zastosować odpowiednio przepisy art. 336 § 3 i 4 Kodeksu karnego.

§ 3. Sąd może odwołać odroczenie wykonania kary ograniczenia wolności w razie ustania przyczyny, dla której zostało udzielone, lub w wypadku, gdy skazany nie korzysta z odroczenia kary zgodnie z celem, w jakim zostało udzielone, albo rażąco narusza porządek prawny.

Art. 63. § 1. Jeżeli stan zdrowia skazanego uniemożliwia wykonanie kary ograniczenia wolności, sąd udziela przerwy w odbywaniu kary do czasu ustania przeszkody.

§ 2. Sąd może udzielić przerwy w odbywaniu kary ograniczenia wolności do roku ze względów, o których mowa w art. 62 § 1. Przepisy art. 62 § 2 i 3 stosuje się odpowiednio.

§ 3. Przerwa w wykonywaniu kary ograniczenia wolności może być orzeczona również na wniosek sądowego kuratora zawodowego.

Art. 64. W razie niewykonania pełnego wymiaru pracy lub innych obowiązków związanych z karą ograniczenia wolności w okresie, na jaki karę tę orzeczono — sąd orzeka o tym, czy i w jakim zakresie karę tę uznać za wykonaną ze względu na osiągnięte cele tej kary, chyba że chodzi o obowiązek naprawienia szkody.

Art. 65. § 1. Jeżeli skazany uchyla się od odbywania kary ograniczenia wolności, sąd zamienia ją na zastępczą karę grzywny, przyjmując jeden dzień kary ograniczenia wolności za równoważny jednej stawce dziennej; sąd określa w takim wypadku wysokość jednej stawki dziennej — kierując się wskazaniem zawartymi w art. 33 § 3 Kodeksu karnego. Uchylaniem się może być również uporczywe naruszanie obowiązków, o których mowa w art. 53 § 1 i 2 niniejszego kodeksu, a także obowiązków, o których mowa w art. 34 § 2 i art. 36 § 2 Kodeksu karnego, jak również uchylanie się od dozoru.

§ 2. Jeżeli orzeczenie zastępczej kary grzywny byłoby niecelowe z uwagi na brak możliwości jej uiszczenia lub ściągnięcia w drodze egzekucji, sąd określa zastępczą karę pozbawienia wolności przyjmując, że jeden dzień zastępczej kary pozbawienia wolności jest równoważny dwóm dniom ograniczenia wolności.

§ 3. Jeżeli skazany, mimo możliwości uiszczenia zastępczej kary grzywny, nie uiszcza jej w terminie, a zostanie stwierdzone, że nie można jej ściągnąć w drodze egzekucji, sąd zarządza wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności, kierując się odpowiednio zasadami określonymi w § 2.

§ 4. Jeżeli ustawa nie przewiduje za dane przestępstwo kary pozbawienia wolności, górna granica zastępczej kary pozbawienia wolności nie może przekroczyć 6 miesięcy.

§ 5. Sąd może wstrzymać wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności w wypadku, gdy skazany podejmie nakazaną pracę i podda się rygorom z nią związanym; wstrzymanie następuje do czasu wykonania orzeczonej kary ograniczenia wolności.

§ 6. Udział sądowego kuratora zawodowego w posiedzeniu sądu jest obowiązkowy.

Art. 66. § 1. Orzekanie w przedmiocie zmian w sposobie wykonywania kary ograniczenia wolności oraz w przedmiocie wykonania kary zastępczej, a także zwolnienia od reszty kary może nastąpić również na wniosek sądowego kuratora zawodowego.

§ 2. Wniosku skazanego lub jego obrońcy złożonego przed upływem 3 miesięcy od wydania postanowienia o odmowie zwolnienia od odbywania reszty kary nie rozpoznaje się aż do upływu tego okresu.

§ 3. Zwalniając skazanego od odbywania reszty kary, sąd zawiadamia o tym zakład pracy, placówkę, instytucję lub organizację, w której skazany odbywał karę.

Rozdział X

Kara pozbawienia wolności

Oddział 1

Cele wykonywania kary

Art. 67. § 1. Wykonywanie kary pozbawienia wolności ma na celu wzbudzanie w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądanego postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa.

§ 2. Dla osiągnięcia celu określonego w § 1 prowadzi się zindywidualizowane oddziaływanie na skazanych w ramach określonych w ustawie systemów wykonywania kary, w różnych rodzajach i typach zakładów karnych.

§ 3. W oddziaływaniu na skazanych, przy poszanowaniu ich praw i wymaganiu wypełniania przez nich obowiązków, uwzględnia się przede wszystkim pracę, zwłaszcza sprzyjającą zdobywaniu odpowiednich kwalifikacji zawodowych, nauczanie, zajęcia kulturalno-oświatowe i sportowe, podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym oraz środki terapeutyczne.

Oddział 2

Zakłady karne

Art. 68. Zakłady karne podlegają Ministrowi Sprawiedliwości.

Art. 69. Karę pozbawienia wolności wykonuje się w następujących rodzajach zakładów karnych:

- 1) zakładach karnych dla młodocianych,
- 2) zakładach karnych dla odbywających karę po raz pierwszy,
- 3) zakładach karnych dla recydywistów penitencjarnych,
- 4) zakładach karnych dla odbywających karę aresztu wojskowego.

Art. 70. § 1. Zakłady karne wymienione w art. 69 mogą być organizowane jako:

- 1) zakłady karne typu zamkniętego,
- 2) zakłady karne typu półotwartego,
- 3) zakłady karne typu otwartego.

§ 2. Zakłady karne, o których mowa w § 1, różnią się w szczególności stopniem zabezpieczenia, izolacji skazanych oraz wynikającymi z tego ich obowiązkami i uprawnieniami w zakresie poruszania się w zakładzie i poza jego obrębem.

Art. 71. Minister Sprawiedliwości może, w drodze rozporządzenia, tworzyć, zgodnie z ustalonymi w niniejszym kodeksie celami wykonywania kary pozbawienia wolności i z ustalonymi zasadami klasyfikacji skazanych, zakłady karne inne niż wymienione w art. 69 i art. 70 § 1 lub ustalić inny niż określony w art. 81 system wykonywania kary, w szczególności dla sprawdzenia nowych środków i metod oddziaływania na skazanych.

Art. 72. § 1. Zakładem karnym kieruje dyrektor, a wyodrębnionym oddziałem może kierować podlegający dyrektorowi kierownik.

§ 2. Funkcjonariusze i pracownicy zakładu karnego, w którym skazany przebywa, a także osoby kierujące jego pracą lub innymi zajęciami są, w zakresie wykonywanych przez nich czynności służbowych, przetożonymi skazanego.

§ 3. Zakłady karne mogą być tworzone jako samodzielne zakłady lub jako wyodrębnione oddziały zakładów karnych i aresztów śledczych. Kilka zakładów może posiadać wspólną administrację bądź wydzielone służby.

§ 4. Minister Sprawiedliwości, w drodze zarządzenia, tworzy, znosi oraz określa przeznaczenie zakładów karnych.

§ 5. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej, w drodze zarządzenia,

tworzy i znosi zakłady karne dla odbywających karę aresztu wojskowego.

Art. 73. § 1. W zakładzie karnym utrzymuje się dyscyplinę i porządek w celu zapewnienia bezpieczeństwa i realizacji zadań kary pozbawienia wolności, w tym ochrony społeczeństwa przed przestępczością.

§ 2. Dyrektor ustala porządek wewnętrzny zakładu karnego.

Art. 74. § 1. Zmianę określonego w wyroku rodzaju i typu zakładu karnego, a także orzeczonego systemu terapeutycznego wykonywania kary może orzec tylko sąd penitencjarny.

§ 2. Jeżeli po wydaniu postanowienia przez sąd penitencjarny zajdą nowe okoliczności uzasadniające zmianę typu zakładu karnego i systemu terapeutycznego, decyzję w tym przedmiocie może podjąć komisja penitencjarna.

Art. 75. § 1. W zakładach karnych działają komisje penitencjarne.

§ 2. W skład komisji penitencjarnej dyrektor zakładu karnego powołuje funkcjonariuszy i pracowników tego zakładu. Do udziału w pracach komisji, z głosem doradczym, dyrektor może zapraszać także inne osoby godne zaufania, zwłaszcza przedstawicieli stowarzyszeń, fundacji, organizacji i instytucji, o których mowa w art. 38 § 1, oraz kościołów i innych związków wyznaniowych.

Art. 76. § 1. Do zakresu działania komisji penitencjarnej należy:

- 1) podejmowanie decyzji o skierowaniu skazanego do właściwego zakładu karnego,
- 2) kierowanie skazanego do określonego systemu odbywania kary
— jeżeli nie określił tego sąd w wyroku,
- 3) ustalanie indywidualnych programów oddziaływań na skazanego i dokonywanie ocen ich wykonywania,
- 4) dokonywanie ocen okresowych postępów skazanego w resocjalizacji,
- 5) wykonywanie innych zadań przewidzianych w ustawie i w przepisach wydanych na jej podstawie.

§ 2. Jeżeli decyzja komisji penitencjarnej w przedmiocie klasyfikacji jest sprzeczna z prawem, o jej zmianie lub uchyleniu orzeka sąd penitencjarny; art. 7 § 5 stosuje się odpowiednio.

Art. 77. § 1. W zakładzie karnym dyrektor może powoływać także inne organy kolegialne, w skład których mogą wchodzić również osoby spoza zakładu.

§ 2. Organy kolegialne mogą podejmować zadania związane z oddziaływaniem na skazanych, zwłaszcza z organizacją ich zatrudnienia i przygotowywaniem do

zwolnienia oraz ze współpracą z instytucjami, organizacjami, stowarzyszeniami i fundacjami świadczącymi pomoc skazanym i ich rodzinom.

Art. 78. § 1. Karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym wykonują funkcjonariusze Służby Więziennej oraz pracownicy tego zakładu.

§ 2. Dyrektor Generalny lub dyrektor okręgowy Służby Więziennej mogą wydawać dyrektorom zakładów karnych polecenia niezbędne dla prawidłowego i praworządnego wykonywania kary pozbawienia wolności oraz realizowania kierunków pracy resocjalizacyjnej, a także uchylać wydane przez nich decyzje sprzeczne z prawem.

Oddział 3

Wykonywanie kary i jej indywidualizacja

Art. 79. § 1. Skazanego na karę pozbawienia wolności lub zastępczą karę pozbawienia wolności sąd wzywa do stawienia się w zakładzie karnym w wyznaczonym terminie.

§ 2. Jeżeli skazany, mimo wezwania, nie stawit się w zakładzie karnym, sąd poleca go doprowadzić. Kosztami doprowadzenia sąd obciąża skazanego.

§ 3. Jeżeli skazanym jest żołnierz, a sąd zarządza doprowadzenie go do zakładu karnego, obowiązek doprowadzenia spoczywa na właściwych organach wojskowych.

Art. 80. § 1. Jeżeli tę samą osobę skazano na kilka nie podlegających łączeniu kar skutkujących pozbawieniem wolności, wykonuje się je w takiej kolejności, w jakiej uprawomocniły się orzeczenia, którymi wymierzono te kary. Kary porządkowe i środki przymusu wykonuje się w pierwszej kolejności.

§ 2. Sędzia penitencjarny może zarządzić wykonanie kar i środków w innej kolejności niż określona w § 1, jeżeli względy penitencjarne za tym przemawiają.

§ 3. W wypadku skierowania do wykonania orzeczenia o zastosowaniu środka zabezpieczającego wobec skazanego, który odbywa karę wymierzoną innym orzeczeniem, o kolejności wykonania kary i środka zabezpieczającego rozstrzyga sędzia penitencjarny.

Art. 81. Karę pozbawienia wolności wykonuje się w systemie:

- 1) programowanego oddziaływania,
- 2) terapeutycznym,
- 3) zwykłym.

Art. 82. § 1. W celu stwarzania warunków sprzyjających indywidualnemu postępowaniu ze skazanymi, zapobieganiu szkodliwym wpływom skazanych zde-moralizowanych oraz zapewnieniu skazanym bezpie-

czeństwa osobistego, wyboru właściwego systemu wykonywania kary, rodzaju i typu zakładu karnego oraz rozmieszczenia skazanych wewnątrz zakładu karnego — dokonuje się ich klasyfikacji.

§ 2. Klasyfikacji skazanych dokonuje się mając na względzie w szczególności:

- 1) płeć,
- 2) wiek,
- 3) uprzednie odbywanie kary pozbawienia wolności,
- 4) umyślność lub nieumyślność czynu,
- 5) wysokość pozostałej do odbycia kary pozbawienia wolności,
- 6) stan zdrowia fizycznego i psychicznego,
- 7) stopień demoralizacji i zagrożenia społecznego.

§ 3. Podstawą klasyfikacji są w szczególności badania osobopoznawcze.

Art. 83. § 1. Skazanego poddaje się w miarę potrzeby, za jego zgodą, badaniom psychologicznym, a także psychiatrycznym. Sędzia penitencjarny może zarządzić przeprowadzenie badań bez zgody skazanego.

§ 2. Badania, o których mowa w § 1, przeprowadza się przede wszystkim w odpowiednich ośrodkach diagnostycznych.

§ 3. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Zdrowia i Opieki Społecznej, w drodze zarządzenia, powołuje ośrodki diagnostyczne, o których mowa w § 2, oraz określa zasady organizacji i warunki przeprowadzania badań w tych ośrodkach.

Art. 84. § 1. W zakładzie karnym dla młodocianych odbywają karę skazani, którzy nie ukończyli 24 roku życia; w uzasadnionych wypadkach skazany może dalej odbywać karę w tym zakładzie po ukończeniu 24 roku życia.

§ 2. Jeżeli jest to uzasadnione potrzebami oddziaływania, dorosły skazany po raz pierwszy, wyróżniający się dobrą postawą, może, za swoją zgodą, odbywać karę w zakładzie karnym dla młodocianych; korzysta on wtedy z takich uprawnień jak młodociany.

§ 3. Młodocianych, którym do odbycia kary pozostał co najmniej rok lub sprawiających trudności wychowawcze, poddaje się badaniom psychologicznym; przepisy art. 83 stosuje się odpowiednio.

Art. 85. W zakładzie karnym dla odbywających karę po raz pierwszy osadza się również skazanych odbywających zastępczą karę pozbawienia wolności orzeczoną w tej samej sprawie oraz skazanych na karę pozbawienia wolności nie wymienionych w art. 86.

Art. 86. W zakładzie karnym dla recydywistów penitencjarnych odbywają karę dorośli skazani za przestępstwo umyślne na karę pozbawienia wolności lub

zastępczą karę pozbawienia wolności oraz ukarani za wykroczenia umyślne zasadniczą lub zastępczą karą aresztu, którzy uprzednio już odbywali takie kary lub karę aresztu wojskowego za umyślne przestępstwa lub wykroczenia, chyba że szczególne względy resocjalizacyjne przemawiają za skierowaniem ich do zakładu karnego dla odbywających karę po raz pierwszy.

Art. 87. § 1. Kobiety odbywają karę pozbawienia wolności odrębnie od mężczyzn.

§ 2. Skazana kobieta odbywa karę w zakładzie karnym typu półotwartego, chyba że stopień demoralizacji lub względy bezpieczeństwa przemawiają za odbywaniem kary w zakładzie karnym innego typu.

§ 3. Kobiecie ciężarnej lub karmiącej zapewnia się opiekę specjalistyczną.

§ 4. W celu umożliwienia matce pozbawionej wolności sprawowania stałej i bezpośredniej opieki nad dzieckiem organizuje się przy zakładach karnych domy dla matki i dziecka, w których dziecko może przebywać na życzenie matki do ukończenia trzeciego roku życia, chyba że względy wychowawcze lub zdrowotne, potwierdzone opinią lekarza albo psychologa, przemawiają za oddzieleniem dziecka od matki albo za przedłużeniem lub skróceniem tego okresu. Decyzje w tym zakresie wymagają zgody sądu opiekuńczego.

§ 5. Minister Sprawiedliwości określa, w drodze zarządzenia, tryb przyjmowania, w sytuacji, o której mowa w § 4, dzieci matek pozbawionych wolności do domów dla matki i dziecka przy zakładach karnych oraz zasady organizowania i działania tych placówek.

Art. 88. § 1. Skazanego odbywającego karę w systemie programowanego oddziaływania osadza się w zakładzie karnym typu półotwartego, chyba że szczególne okoliczności uzasadniają osadzenie go w zakładzie karnym typu zamkniętego.

§ 2. Skazanego za przestępstwo nieumyślne lub odbywającego zastępczą karę pozbawienia wolności albo karę aresztu osadza się w zakładzie karnym typu półotwartego, chyba że szczególne okoliczności przemawiają za osadzeniem go w zakładzie karnym innego typu.

§ 3. Skazanego stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego osadza się w zakładzie karnym typu zamkniętego w warunkach zapewniających ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo zakładu. W zakładzie tym osadza się również skazanego za przestępstwo popełnione w zorganizowanej grupie albo związku mającym na celu popełnianie przestępstw, chyba że szczególne okoliczności przemawiają przeciwko takiemu osadzeniu.

§ 4. Skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności osadza się w zakładzie karnym typu zamkniętego.

Art. 89. § 1. Jeżeli postawa i zachowanie skazanego za tym przemawiają, przenosi się go z zakładu karnego typu zamkniętego do zakładu typu półotwartego lub otwartego.

§ 2. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio przy przenoszeniu skazanego z zakładu typu półotwartego.

§ 3. Skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności można przenieść do zakładu karnego typu półotwartego po odbyciu przez niego co najmniej 15 lat, a do zakładu typu otwartego — po odbyciu przez niego co najmniej 20 lat kary.

§ 4. Ujemna ocena postawy i zachowania skazanego, a także względy bezpieczeństwa mogą powodować przeniesienie go do zakładu karnego typu półotwartego lub zamkniętego.

Art. 90. W zakładzie karnym typu zamkniętego:

- 1) cele mieszkalne skazanych mogą być otwarte w porze dziennej przez określony czas, jeżeli względy bezpieczeństwa nie stoją temu na przeszkodzie,
- 2) skazani mogą być zatrudniani poza terenem zakładu karnego w pełnym systemie konwojowania,
- 3) zajęcia kulturalno-oświatowe i sportowe oraz nauczanie organizuje się w obrębie zakładu karnego,
- 4) ruch skazanych po terenie zakładu karnego odbywa się w sposób zorganizowany i pod dozorem,
- 5) skazani mogą korzystać z własnej bielizny i obuwia, a za zezwoleniem dyrektora zakładu karnego — także z odzieży.

Art. 91. W zakładzie karnym typu półotwartego:

- 1) cele mieszkalne skazanych pozostają otwarte w porze dziennej, natomiast w porze nocnej mogą być zamknięte,
- 2) skazani mogą być zatrudniani poza terenem zakładu karnego w systemie zmniejszonego konwojowania lub bez konwojenta, w tym również na pojedynczych stanowiskach pracy,
- 3) skazanym można zezwalać na uczestniczenie w nauczaniu, szkoleniu oraz w zajęciach terapeutycznych organizowanych poza terenem zakładu karnego,
- 4) skazani mogą brać udział w organizowanych przez administrację poza terenem zakładu karnego grupowych zajęciach kulturalno-oświatowych lub sportowych,
- 5) skazani mogą poruszać się po terenie zakładu karnego w czasie i miejscach ustalonych w porządku wewnętrznym,
- 6) skazani mogą korzystać z własnej odzieży, bielizny i obuwia,
- 7) skazanym można udzielać przepustek z zakładu karnego, nie częściej niż raz na dwa miesiące, łącznie na okres nie przekraczający 14 dni w roku.

Art. 92. W zakładzie karnym typu otwartego:

- 1) cele mieszkalne skazanych pozostają otwarte przez całą dobę,
- 2) skazanych zatrudnia się przede wszystkim poza terenem zakładu karnego, bez konwojenta, na pojedynczych stanowiskach pracy,
- 3) skazanym można zezwalać na uczestniczenie w nauczaniu, szkoleniu oraz zajęciach terapeutycznych organizowanych poza terenem zakładu karnego,
- 4) skazani mogą brać udział w organizowanych przez administrację, poza terenem zakładu karnego, grupowych zajęciach kulturalno-oświatowych lub sportowych,
- 5) skazanym można zezwalać na udział w zajęciach i imprezach kulturalno-oświatowych lub sportowych organizowanych poza terenem zakładu karnego,
- 6) skazani mogą poruszać się po terenie zakładu karnego w czasie i miejscach ustalonych w porządku wewnętrznym,
- 7) skazani mogą korzystać z własnej odzieży, bielizny i obuwia,
- 8) skazani mogą otrzymywać z depozytu zakładu karnego pieniądze pozostające do ich dyspozycji,
- 9) skazanym można udzielać przepustek z zakładu karnego, nie częściej niż raz w miesiącu, łącznie na okres nie przekraczający 28 dni w roku.

Art. 93. Do przepustek określonych w art. 91 pkt 7 i art. 92 pkt 9 stosuje się odpowiednio przepisy art. 139 § 1, 2, 5 i 7 oraz art. 140.

Art. 94. Skazany na karę aresztu wojskowego odbywa karę w zakładzie karnym typu otwartego, o ile nie zachodzą warunki określone w art. 88 § 3.

Art. 95. § 1. W systemie programowanego oddziaływania odbywają karę skazani młodociani, a także skazani dorośli, którzy po przedstawieniu im projektu programu oddziaływania wyrażają zgodę na współudział w jego opracowaniu i wykonaniu.

§ 2. W programach oddziaływania ustala się zwłaszcza: rodzaje zatrudnienia i nauczania skazanych, ich kontakty przede wszystkim z rodziną i innymi osobami bliskimi, wykorzystywanie czasu wolnego, możliwości wywiązywania się z ciężących na nich obowiązków oraz inne przedsięwzięcia niezbędne dla przygotowania skazanych do powrotu do społeczeństwa.

§ 3. Wykonywanie programów oddziaływania podlega okresowym ocenom; programy te mogą ulegać zmianom.

§ 4. Skazanego dorosłego przenosi się do odbywania kary w systemie zwykłym — jeżeli nie przestrzega on wymagań ustalonych w programie oddziaływania, albo do systemu terapeutycznego — jeżeli zachodzą warunki określone w art. 96.

Art. 96. W systemie terapeutycznym odbywają karę skazani z zaburzeniami psychicznymi, upośledzeni umysłowo, uzależnieni od alkoholu albo innych środków odurzających lub psychotropowych oraz skazani niepełnosprawni fizycznie — wymagający oddziaływania specjalistycznego, zwłaszcza opieki psychologicznej, lekarskiej lub rehabilitacyjnej.

Art. 97. § 1. Wykonując karę w systemie terapeutycznym, uwzględnia się w postępowaniu ze skazanymi w szczególności potrzebę zapobiegania pogłębianiu się patologicznych cech osobowości, przywracania równowagi psychicznej oraz kształtowania zdolności współżycia społecznego i przygotowania do samodzielnego życia.

§ 2. Wykonywanie kary dostosowuje się do potrzeb w zakresie leczenia, zatrudnienia, nauczania i wymagań higienicznosanitarnych. Jeżeli względy zdrowotne tego wymagają, organizuje się zatrudnienie w warunkach pracy chronionej.

§ 3. Skazanych, którzy nie wymagają już oddziaływania specjalistycznego, o którym mowa w art. 96, przenosi się do odpowiedniego systemu wykonywania kary.

Art. 98. W systemie zwykłym skazany może korzystać z dostępnego w zakładzie karnym zatrudnienia, nauczania oraz zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych.

Art. 99. Ukarani karami porządkowymi oraz osoby, wobec których zastosowano środki przymusu skutkujące pozbawieniem wolności, odbywają je według zasad przewidzianych dla osób ukaranych karą aresztu, w pomieszczeniach do tego przeznaczonych, oddzielnie od skazanych.

Art. 100. Skazany odbywa karę we właściwym zakładzie karnym, położonym, w miarę możliwości, najbliżej jego miejsca zamieszkania. Przeniesienie skazanego do innego zakładu może nastąpić tylko z uzasadnionych powodów.

Oddział 4

Prawa i obowiązki skazanego

Art. 101. Skazanego po osadzeniu w zakładzie karnym należy bezzwłocznie poinformować o przysługujących mu prawach i ciężących na nim obowiązkach, a zwłaszcza umożliwić mu zapoznanie się z przepisami niniejszego kodeksu i regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności, oraz poddać odpowiednim badaniom lekarskim i zabiegom sanitarnym.

Art. 102. Skazany ma prawo w szczególności do:

- 1) odpowiedniego ze względu na zachowanie zdrowia wyżywienia, odzieży, warunków bytowych, pomieszczeń oraz opieki lekarskiej i sanitarnej,

- 2) utrzymywania więzi z rodziną i innymi osobami bliskimi,
- 3) korzystania z wolności religijnej,
- 4) otrzymywania związanego z zatrudnieniem wynagrodzenia oraz do ubezpieczenia społecznego w zakresie przewidzianym w odrębnych przepisach, a także pomocy w uzyskiwaniu świadczeń inwalidzkich,
- 5) kształcenia i samokształcenia oraz wykonywania twórczości własnej,
- 6) korzystania z urządzeń i zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych, radia, telewizji, książek i prasy,
- 7) komunikowania się z obrońcą, pełnomocnikiem, właściwym kuratorem sądowym oraz wybranym przez siebie przedstawicielem, o którym mowa w art. 42,
- 8) komunikowania się z podmiotami, o których mowa w art. 38 § 1,
- 9) zapoznawania się z opiniami, sporządzonymi przez administrację zakładu karnego, stanowiącymi podstawę podejmowanych wobec niego decyzji,
- 10) składania wniosków, skarg i próśb organowi właściwemu do ich rozpatrzenia oraz przedstawiania ich, w nieobecności innych osób, administracji zakładu karnego, kierownikom jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, sędziemu penitencjarnemu, prokuratorowi i Rzecznikowi Praw Obywatelskich,
- 11) prowadzenia korespondencji, bez jej cenzurowania, z organami państwowymi i samorządowymi oraz Rzecznikiem Praw Obywatelskich.

Art. 103. § 1. Skazani, ich obrońcy i pełnomocnicy oraz właściwe organizacje pozarządowe mają prawo kierować skargi do organów powołanych na podstawie ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka. Korespondencja, w tych sprawach, osób pozbawionych wolności powinna być bezzwłocznie przekazywana do adresata i nie podlega cenzurze.

§ 2. Przepis art. 8 § 3 stosuje się odpowiednio.

Art. 104. Korzystanie przez skazanego z przysługujących mu praw powinno następować w sposób nie naruszający praw innych osób oraz nie zakłócający ustalonego w zakładzie karnym porządku.

Art. 105. § 1. Skazanemu należy umożliwić utrzymywanie więzi przede wszystkim z rodziną i innymi osobami bliskimi przez widzenia, korespondencję, rozmowy telefoniczne, paczki i przekazy pieniężne, a w uzasadnionych wypadkach, za zgodą dyrektora zakładu karnego, również przez inne środki łączności, oraz ułatwiać utrzymywanie kontaktów z podmiotami, o których mowa w art. 38 § 1.

§ 2. Skazany cudzoziemiec może prowadzić korespondencję z właściwym urzędem konsularnym,

a w razie braku takiego urzędu — z właściwym przedstawicielstwem dyplomatycznym oraz korzystać z widzeń z urzędnikiem konsularnym lub wykonującym funkcje konsularne pracownikiem przedstawicielstwa dyplomatycznego.

§ 3. Zakres i sposób kontaktów, o których mowa w § 1 i 2, w szczególności nadzór nad widzeniami i korespondencją, są uzależnione od rodzaju i typu zakładu karnego, w którym skazany odbywa karę, a także od wymogów indywidualnego oddziaływania.

§ 4. Dyrektor zakładu karnego podejmuje decyzje dotyczące zatrzymania lub cenzurowania korespondencji, jeżeli wymagają tego względy bezpieczeństwa zakładu, informując o tym sędziego penitencjarnego oraz skazanego.

Art. 106. § 1. Skazany ma prawo do wykonywania praktyk religijnych i korzystania z usług religijnych oraz bezpośredniego uczestniczenia w nabożeństwach odprawianych w zakładzie karnym w dni świąteczne i słuchania nabożeństw transmitowanych przez środki masowego przekazu, a także do posiadania niezbędnych w tym celu książek, pism i przedmiotów.

§ 2. Skazany ma prawo do uczestniczenia w prowadzonym w zakładzie karnym nauczaniu religii, brania udziału w działalności charytatywnej i społecznej kościoła lub innego związku wyznaniowego, a także do spotkań indywidualnych z duchownym kościoła lub innego związku wyznaniowego, do którego należy; duchowni ci mogą odwiedzać skazanych w pomieszczeniach, w których przebywają.

§ 3. Korzystanie z wolności religijnej nie może naruszać zasad tolerancji ani zakłócać ustalonego porządku w zakładzie karnym.

§ 4. Minister Sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii odpowiednich władz duchownych kościołów i innych związków wyznaniowych, określa, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady wykonywania praktyk religijnych i korzystania z usług religijnych w zakładach karnych.

Art. 107. § 1. Skazani za przestępstwo popełnione z motywacji politycznej, religijnej lub przekonań ideowych odbywają karę w oddzieleniu od skazanych za inne przestępstwa; mają prawo do korzystania z własnej odzieży, bielizny i obuwia oraz nie podlegają obowiązki pracy.

§ 2. Z uprawnień, o których mowa w § 1, nie korzystają skazani za przestępstwa popełnione z użyciem przemocy.

Art. 108. Administracja zakładu karnego ma obowiązek podejmowania odpowiednich działań celem zapewnienia skazanym bezpieczeństwa osobistego w czasie odbywania kary.

Art. 109. Skazany otrzymuje trzy razy dziennie posiłki, w tym co najmniej jeden posiłek gorący, o odpowiedniej wartości odżywczej, z uwzględnieniem zatrudnienia, wieku i stanu zdrowia, a w miarę możliwości także wymogów religijnych i kulturowych, oraz napój do zaspokajania pragnienia. Dzienna norma żywniowa dla skazanego powinna zawierać nie mniej niż 2 600 kcal, a dla młodocianego nie mniej niż 3 200 kcal. Skazany, którego stan zdrowia tego wymaga, otrzymuje wyżywienie według wskazań lekarza.

Art. 110. Powierzchnia celi mieszkalnej przypadająca na skazanego wynosi nie mniej niż 3 m². Cele wyposaża się w odpowiedni sprzęt zapewniający skazanemu osobne miejsce do spania, odpowiednie warunki higieny, dostateczny dopływ powietrza i odpowiednią do pory roku temperaturę, według norm określonych dla pomieszczeń mieszkalnych, a także oświetlenie odpowiednie do czytania i wykonywania pracy.

Art. 111. Skazany otrzymuje do użytku, z zakładu karnego, odpowiednią do pory roku odzież, bieliznę oraz obuwie, o ile nie korzysta z własnych. Skazanemu zapewnia się warunki niezbędne do utrzymania higieny osobistej, w szczególności otrzymuje on z zakładu karnego pościel oraz inne środki do utrzymania higieny i czystości w celi.

Art. 112. Skazany korzysta z niezbędnego dla zdrowia wypoczynku, w szczególności z prawa do co najmniej godzinnego spaceru i 8-godzinnego czasu przeznaczonego na sen w ciągu doby.

Art. 113. § 1. Skazany może dysponować posiadaniem w zakładzie karnym przedmiotami wartościowymi i środkami pieniężnymi pozostałymi po wywiązaniu się z ciężących na nim zobowiązań objętych egzekucją.

§ 2. Minister Sprawiedliwości określa, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady dysponowania przez skazanych posiadaniem przedmiotami wartościowymi i środkami pieniężnymi oraz wysokość otrzymywanych kwot pieniężnych wolnych od egzekucji.

Art. 114. Skazanemu, który nie ma możliwości zarobkowania oraz nie posiada niezbędnych środków materialnych, dyrektor zakładu karnego może przyznać miesięczną zapomogę w wysokości do 1/10 przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia pracowników.

Art. 115. § 1. Skazanym zapewnia się bezpłatną opiekę lekarską oraz bezpłatne zaopatrzenie w leki, środki opatrunkowe, a w szczególności uzasadnionych wypadkach — w niezbędne protezy.

§ 2. W szczególnie uzasadnionych wypadkach można zezwolić na leczenie skazanego, na jego koszt, przez wybranego przez niego lekarza, jak również na korzystanie z dodatkowych leków i innych środków medycznych.

Art. 116. Skazany ma obowiązek przestrzegania przepisów określających zasady i tryb wykonywania kary, ustalonego w zakładzie karnym porządku oraz wykonywania poleceń przełożonych i innych osób uprawnionych, a w szczególności:

- 1) poprawnego zachowania się,
- 2) przestrzegania higieny osobistej i czystości pomieszczeń, w których przebywa,
- 3) poddania się — niezależnie od obowiązków określonych w przepisach o zwalczaniu chorób zakaźnych, wenerycznych i gruźlicy, alkoholizmu i narkomanii — przewidzianym przepisami badaniom, leczeniu, zabiegom lekarskim, sanitarnym oraz rehabilitacji,
- 4) wykonywania pracy, jeżeli przepisy szczególne, także wynikające z prawa międzynarodowego, nie przewidują zwolnienia od tego obowiązku, oraz wykonywania prac porządkowych w obrębie zakładu karnego,
- 5) dbałości o mienie zakładu karnego oraz instytucji lub podmiotu gospodarczego, w którym jest zatrudniony,
- 6) poddania się, w wypadkach i na zasadach określonych przepisami, kontroli osobistej dokonywanej za pośrednictwem osoby tej samej płci i podczas nieobecności osób płci odmiennej oraz sfotografowaniu dla celów identyfikacyjnych.

Art. 117. Skazanego, u którego stwierdzono uzależnienie od alkoholu albo środków odurzających lub psychotropowych, obejmuje się za jego zgodą odpowiednim leczeniem i rehabilitacją; w razie jej braku — o stosowaniu leczenia lub rehabilitacji orzeka sąd penitencjarny.

Art. 118. § 1. W wypadku gdy życiu skazanego grozi poważne niebezpieczeństwo, stwierdzone orzeczeniem komisji lekarskiej, można dokonać koniecznego zabiegu lekarskiego, nie wyłączając chirurgicznego, nawet mimo sprzeciwu skazanego.

§ 2. W wypadku sprzeciwu skazanego o dokonaniu zabiegu orzeka sąd penitencjarny.

§ 3. W nagłym wypadku, jeżeli zachodzi bezpośrednie niebezpieczeństwo śmierci skazanego, o konieczności zabiegu decyduje lekarz.

Art. 119. § 1. Skazany, który w celu wymuszenia określonej decyzji lub postępowania organu wykonawczego lub uchylenia się od ciężącego na nim obowiązku powoduje u siebie uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia, niezależnie od odpowiedzialności dyscyplinarnej, może być obciążony w całości lub w części kosztami związanymi z leczeniem.

§ 2. O obciążeniu kosztami, o których mowa w § 1, orzeka sąd penitencjarny.

Art. 120. § 1. W razie wyrządzenia przez skazanego z jego winy szkody w mieniu zakładu karnego, nie przekraczającej dwukrotnej wysokości przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia pracowników, dyrektor tego zakładu może wydać orzeczenie o obowiązku skazanego naprawienia tej szkody przez zapłatę odpowiedniej kwoty pieniężnej; orzeczenie wraz z uzasadnieniem doręcza się zainteresowanemu.

§ 2. Skazanemu przysługuje, w terminie 30 dni od otrzymania orzeczenia dyrektora, powództwo o ustalenie, że należność nie istnieje w całości lub w części.

§ 3. Ściągnięcie należności następuje w trybie przewidzianym w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

Oddział 5

Zatrudnienie

Art. 121. § 1. Skazanemu zapewnia się w miarę możliwości świadczenie pracy. Skazanego zatrudnia się na podstawie skierowania do pracy, umowy o pracę lub na innej podstawie prawnej albo umożliwia się skazanemu wykonywanie pracy zarobkowej na własny rachunek.

§ 2. Skazany może podjąć zatrudnienie na podstawie umowy o pracę lub wykonywać pracę zarobkową na własny rachunek, za zgodą i na warunkach określonych przez dyrektora zakładu karnego.

§ 3. Zdolność skazanego do pracy oraz w miarę potrzeby rodzaj, warunki i czas pracy określa lekarz.

§ 4. Z obowiązku pracy można zwolnić skazanego kształcącego się lub z innych ważnych przyczyn.

§ 5. W stosunku do skazanych pracujących stosuje się przepisy prawa pracy w zakresie czasu pracy oraz bezpieczeństwa i higieny pracy.

§ 6. Skazany na karę dożywotniego pozbawienia wolności może wykonywać pracę wyłącznie na terenie zakładu karnego.

Art. 122. § 1. Przy kierowaniu do pracy uwzględnia się w miarę możliwości zawód, wykształcenie, zainteresowania i potrzeby osobiste skazanego.

§ 2. Pracę zapewnia się przede wszystkim skazanym zobowiązanym do świadczeń alimentacyjnych, a także mającym szczególnie trudną sytuację materialną, osobistą lub rodzinną.

Art. 123. § 1. Praca skazanego jest odpłatna, z zastrzeżeniem § 3 i 4. Wynagrodzenie za pracę ustala się w umowie zawieranej przez dyrektora zakładu karnego lub przez skazanego. Wynagrodzenie przysługujące skazanemu nie może być niższe od najniższego wynagrodzenia pracowników określonego na podstawie Kodeksu pracy.

§ 2. Za prace porządkowe oraz pomocnicze wykonywane na rzecz zakładu karnego lub za prace porządkowe na rzecz samorządu terytorialnego, w wymiarze nie przekraczającym 60 godzin miesięcznie, wynagrodzenie skazanemu nie przysługuje.

§ 3. Skazanemu, za jego pisemną zgodą, można zezwolić na nieodpłatne zatrudnienie przy pracach publicznych na rzecz organów samorządu terytorialnego oraz przy pracach wykonywanych na cele charytatywne, a także przy pracach porządkowych i pomocniczych wykonywanych na rzecz zakładu karnego; nie dotyczy to pracy wykonywanej przez skazanego na podstawie przepisów prawa pracy.

§ 4. Za wykonywane prace nieodpłatne mogą być skazanemu przyznawane nagrody.

Art. 124. § 1. Skazanemu zatrudnionemu odpłatnie na innej podstawie niż stosunek pracy, z wyjątkiem umów cywilnoprawnych, przysługuje po roku nieprzerwanej pracy, w czasie odbywania kary pozbawienia wolności, zwolnienie od pracy przez okres 14 dni roboczych, z zachowaniem prawa do wynagrodzenia, a skazanemu pracującemu na tej podstawie nieodpłatnie — 14 dni zwolnienia od pracy, bez prawa do wynagrodzenia.

§ 2. Wymiar urlopu wypoczynkowego przysługującego skazanemu zatrudnionemu na podstawie umowy o pracę wynosi 18 dni roboczych.

Art. 125. § 1. Z wynagrodzenia za pracę lub dochodu, o którym mowa w § 4, potrąca się 10% na cele pomocy określonej w art. 43; z pozostałej części wynagrodzenia za pracę przypada skazanemu 50%, a resztę przekazuje się do budżetu państwa.

§ 2. Skazanemu, na którym ciąży obowiązek alimentacyjny, można podwyższyć przypadającą mu część wynagrodzenia za pracę do 75%, jeżeli osoba uprawniona znajduje się w trudnej sytuacji materialnej. Podwyższoną część wynagrodzenia przekazuje się osobom uprawnionym do alimentacji.

§ 3. Skazany otrzymuje w całości, bez potrąceń, o których mowa w § 1, dodatki za pracę uciążliwą, niebezpieczną lub szkodliwą dla zdrowia, nagrody regulaminowe i przysługujące mu z tytułu zatrudnienia, premie za oszczędność surowca, wynagrodzenie za racjonalizatorstwo i wynalazczość oraz wynagrodzenie za pracę wykonywaną ponad określoną normę pracy lub normę czasu pracy.

§ 4. Skazanemu wykonującemu pracę zarobkową na rachunek własny przypada 75% dochodu pozostałego po potrąceniu, o którym mowa w § 1, a resztę przekazuje się do budżetu państwa.

§ 5. Z części wynagrodzenia za pracę lub dochodu, o którym mowa w § 4, przysługującej skazanemu wolne jest w każdym czasie od egzekucji i potrąceń 60%.

Art. 126. § 1. Z wynagrodzenia za pracę, wpłat na rzecz skazanego lub z innych źródeł gromadzi się fundusz, przekazywany skazanemu w chwili zwolnienia z zakładu karnego, przeznaczony na przejazd do miejsca zamieszkania i na utrzymanie, do wysokości jednego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia pracowników; z funduszu tego nie prowadzi się egzekucji.

§ 2. Minister Sprawiedliwości określa, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady i sposób gromadzenia funduszu, o którym mowa w § 1.

Art. 127. Okresy pracy, za którą przysługuje wynagrodzenie, wykonywanej przez skazanego w czasie odbywania kary pozbawienia wolności, z wyjątkiem prac, o których mowa w art. 123 § 2 i 3, są okresami składkowymi na zasadach określonych w przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin.

Art. 128. § 1. Okresy wykonywania przez skazanego odpłatnego zatrudnienia, z wyłączeniem pracy wykonywanej na podstawie umów cywilnoprawnych, wlicza się do okresu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownicze, z zastrzeżeniem § 2 i 3.

§ 2. Przepisu § 1 nie stosuje się, jeżeli w myśl przepisu prawa lub postanowienia układu zbiorowego pracy do stażu pracy wlicza się tylko okresy zatrudnienia w danym zakładzie pracy, w określonej branży albo okresy pracy na określonych stanowiskach lub pracy wykonywanej w szczególnych warunkach.

§ 3. Okresu pracy, o którym mowa w § 1, nie wlicza się do okresu pracy:

- 1) od którego zależy nabycie prawa do urlopu wypoczynkowego lub innego świadczenia przysługującego z upływem roku pracy lub okresu krótszego niż rok,
- 2) wymaganego do zajmowania określonego stanowiska pracy.

Art. 129. § 1. Rada Ministrów może określać, w drodze rozporządzenia, zasady i tryb powierzania podmiotom gospodarczym, instytucjom lub organizacjom wykonywania określonych zadań w zakresie zatrudnienia i nauczania skazanych oraz opieki postpenitencjarnej.

§ 2. Rada Ministrów określa, w drodze rozporządzenia, zasady i zakres udzielania jednostkom, o których mowa w § 1, zwolnień od podatków, a także otrzymywania przez te jednostki zamówień na towary i usługi.

§ 3. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Pracy i Polityki Socjalnej może określać, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady zatrudniania skazanych.

Oddział 6

Nauczanie

Art. 130. § 1. W zakładach karnych prowadzi się nauczanie obowiązkowe w zakresie szkoły podstawowej,

a także nauczanie w zakresie ponadpodstawowym i na kursach zawodowych.

§ 2. Zakład karny ma obowiązek prowadzenia nauczania, stosownie do możliwości i uzdolnień młodocianych skazanych, o których mowa w § 3.

§ 3. Pierwszeństwo w uzyskaniu możliwości objęcia nauczaniem w zakładzie karnym mają skazani, którzy nie ukończyli szkoły podstawowej lub nie mają wyuczonego zawodu albo po odbyciu kary nie będą mogli go wykonywać.

§ 4. Skazanym nie posiadającym wystarczających środków pieniężnych udostępnia się nieodpłatnie niezbędne podręczniki i pomoce naukowe.

Art. 131. § 1. Skazani mogą za zgodą dyrektora zakładu karnego uczyć się w szkołach poza obrębem zakładu karnego, jeżeli spełniają ogólnie obowiązujące wymagania w oświacie publicznej, zachowują się poprawnie oraz nie zagrażają porządkowi prawnemu.

§ 2. Dyrektor może zezwolić skazanemu na udział w konsultacjach i zdawanie egzaminów poza zakładem karnym, jeżeli spełnia on warunki wymienione w § 1.

§ 3. Przepisu § 2 nie stosuje się do skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności.

Art. 132. Praca w warsztatach szkolnych i praktyczna nauka zawodu jest obowiązkowa, jeżeli wynika z programu nauczania. Praktyczna nauka zawodu może być połączona z pracą produkcyjną, jeżeli jest to zgodne z tym programem.

Art. 133. Skazanemu wywiązującemu się z obowiązków ucznia po roku nauki można udzielić 14-dniowego urlopu, jeżeli nie ma on prawa do takiego urlopu z tytułu wykonywanej pracy, w ramach którego korzysta on z takich uprawnień i ulg, jakie w okresie urlopu przysługują skazanemu pracującemu.

Art. 134. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Edukacji Narodowej określa, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady i tryb prowadzenia nauczania w zakładach karnych oraz zasady odpłatności za pracę skazanych w warsztatach szkolnych i pracę wykonywaną przez skazanych odbywających praktyczną naukę zawodu.

Oddział 7

Działalność kulturalno-oświatowa, społeczna oraz wychowanie fizyczne i zajęcia sportowe

Art. 135. § 1. W zakładach karnych stwarza się skazanym warunki odpowiedniego spędzania czasu wolnego. W tym celu organizuje się zajęcia kulturalno-oświatowe, wychowania fizycznego i sportowe oraz pobudza aktywność społeczną skazanych.

§ 2. W każdym zakładzie karnym prowadzi się zwłaszcza wypożyczalnię książek i prasy dla skazanych oraz stwarza możliwość korzystania z urządzeń audio-wizualnych w świetlicach i w celach mieszkalnych. Korzystając z tych urządzeń skazany nie może zakłócać ustalonego porządku w zakładzie.

Art. 136. § 1. Skazanym można zezwolić na tworzenie zespołów w celu prowadzenia działalności kulturalnej, oświatowej, społecznej i sportowej. Z tych względów można również zezwolić na nawiązywanie kontaktów oraz na współdziałanie z odpowiednimi stowarzyszeniami, organizacjami i instytucjami. W szczególności można zezwolić na podejmowanie prac na cele publiczne, jak również na realizację innych społecznie uznanych celów.

§ 2. Dyrektor zakładu karnego może powołać rzeczników skazanych w celu powierzenia im zadań opinio-twórczych i konsultacyjnych.

Oddział 8

Nagrody i ulgi

Art. 137. Skazanemu wyróżniającemu się dobrym zachowaniem w czasie odbywania kary mogą być przyznawane nagrody. Nagroda może być również przyznana skazanemu w celu zachęcenia go do poprawy zachowania.

Art. 138. § 1. Nagrodami są w szczególności:

- 1) zezwolenie na dodatkowe lub dłuższe widzenie,
- 2) zezwolenie na widzenie bez osoby dozorującej,
- 3) zezwolenie na widzenie w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej,
- 4) zatarcie wszystkich lub niektórych kar dyscyplinarnych,
- 5) nagroda rzeczowa lub pieniężna,
- 6) podwyższenie części wynagrodzenia za pracę przypadającej skazanemu nie więcej niż o 50%, na okres do 3 miesięcy,
- 7) zezwolenie na widzenie bez dozoru, poza obrębem zakładu karnego, z osobą najbliższą lub osobą godną zaufania, na okres nie przekraczający jednorazowo 30 godzin,
- 8) zezwolenie na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru, na okres nie przekraczający jednorazowo 14 dni.

§ 2. Inne nagrody określi regulamin.

Art. 139. § 1. Nagrody wymienione w art. 138 § 1 pkt 7 lub 8 można przyznać skazanemu, którego postawa w czasie odbywania kary uzasadnia przypuszczenie, że w czasie pobytu poza zakładem karnym będzie przestrzegał porządku prawnego, po odbyciu przez niego co najmniej połowy tej części kary, po której mógłby być warunkowo przedterminowo zwolniony.

§ 2. Przyznanie nagród wymienionych w art. 138 § 1 pkt 7 lub 8 tymczasowo aresztowanemu, mającemu prawa i obowiązki skazanego odbywającego karę pozbawienia wolności, wymaga zgody organu, do którego dyspozycji pozostaje.

§ 3. Łączna liczba nagród wymienionych w art. 138 § 1 pkt 7 nie może przekroczyć 28 w roku.

§ 4. Łączny czas trwania nagród wymienionych w art. 138 § 1 pkt 8 nie może przekroczyć 28 dni w roku.

§ 5. Skazanemu odbywającemu karę 25 lat pozbawienia wolności nagroda wymieniona w art. 138 § 1 pkt 7 lub 8 może być przyznana po odbyciu co najmniej 5 lat, a skazanemu odbywającemu karę dożywotniego pozbawienia wolności — po odbyciu co najmniej 15 lat kary.

§ 6. Przyznanie nagrody wymienionej w art. 138 § 1 pkt 7 lub 8 skazanemu odbywającemu karę 25 lat pozbawienia wolności albo karę dożywotniego pozbawienia wolności, w zakładzie karnym typu zamkniętego, wymaga zgody sędziego penitencjarnego.

§ 7. Nagrody wymienione w art. 138 § 1 pkt 7 lub 8 dyrektor zakładu karnego przyznaje z urzędu lub na pisemny wniosek przełożonego skazanego. Inne nagrody może przyznawać również osoba upoważniona przez dyrektora zakładu karnego.

Art. 140. § 1. W razie korzystania przez skazanego z nagród wymienionych w art. 138 § 1 pkt 7 lub 8 albo z zezwolenia, o którym mowa w art. 141 § 4, ma on obowiązek bezwłocznego zgłoszenia się do jednostki Policji, właściwej terytorialnie dla miejsca jego przebywania w okresie korzystania z zezwolenia, w celu potwierdzenia miejsca pobytu.

§ 2. Skazany korzystający z zezwoleń, o których mowa w § 1, w każdym przypadku zmiany miejsca pobytu ma obowiązek bezwłocznego zgłoszenia się do jednostki Policji właściwej terytorialnie dla nowego miejsca jego przebywania.

§ 3. Dyrektor zakładu karnego może zobowiązać skazanego, korzystającego z zezwoleń, o których mowa w § 1, do określonego zachowania się, a zwłaszcza do przebywania w określonych w zezwoleniu miejscach pobytu lub częstszego zgłaszania się do jednostki Policji.

§ 4. Czasu przebywania skazanego poza zakładem karnym, na podstawie zezwoleń, o których mowa w § 1, nie odlicza się od okresu odbywania kary, chyba że sędzia penitencjarny zarządzi inaczej w wypadku, gdy skazany w tym czasie nadużył zaufania.

Art. 141. § 1. W wypadkach szczególnie uzasadnionych warunkami rodzinnymi lub osobistymi skazanego nagrody mogą być stosowane jako ulgi.

§ 2. Nie przyznaje się jako ulg nagród wymienionych w art. 138 § 1 pkt 7 lub 8.

§ 3. Ulgi przyznaje dyrektor zakładu karnego na prośbę skazanego lub osoby najbliższej albo na wniosek przełożonego skazanego.

§ 4. W wypadkach szczególnie ważnych dla skazanego można mu zezwolić na opuszczenie zakładu karnego, na czas nie przekraczający 5 dni, w miarę potrzeby w asyście funkcjonariusza Służby Więziennej lub innej osoby godnej zaufania. W stosunku do osadzonych w zakładzie karnym typu zamkniętego zezwolenia tego udziela sędzia penitencjarny, a w wypadkach nie cierpiących zwłoki — dyrektor zakładu karnego.

Oddział 9

Kary dyscyplinarne

Art. 142. § 1. Skazany podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej za zawinione naruszenie nakazów lub zakazów wynikających z ustawy, regulaminu lub innych przepisów wydanych na jej podstawie albo ustalonego w zakładzie karnym lub miejscu pracy porządku, zwane dalej „przekroczeniem”.

§ 2. Jeżeli przekroczenie zawiera znamiona wykroczenia, skazany podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej, chyba że wykroczenie popełnione zostało w czasie pobytu poza obrębem zakładu karnego.

Art. 143. § 1. Karami dyscyplinarnymi są:

- 1) nagana,
- 2) pozbawienie wszystkich lub niektórych nie wykorzystanych przez skazanego nagród lub ulg albo zawieszenie ich wykonania, na okres do 3 miesięcy,
- 3) pozbawienie korzystania z udziału w niektórych zajęciach kulturalno-oświatowych lub sportowych, z wyjątkiem korzystania z książek i prasy, na okres do 3 miesięcy,
- 4) pozbawienie możliwości otrzymania paczek żywnościowych, na okres do 3 miesięcy,
- 5) pozbawienie lub ograniczenie możliwości dokonywania zakupów artykułów żywnościowych lub wyrobów tytoniowych, na okres do 3 miesięcy,
- 6) udzielanie widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą, na okres do 3 miesięcy,
- 7) obniżenie przypadającej skazanemu części wynagrodzenia za pracę, nie więcej niż o 25%, na okres do 3 miesięcy,
- 8) umieszczenie w celi izolacyjnej na okres do 28 dni.

§ 2. Kar dyscyplinarnych wymienionych w § 1 pkt 4, 5 lub 8 nie stosuje się wobec kobiet ciężarnych, karmiących lub sprawujących opiekę nad własnymi dziećmi w domach matki i dziecka.

§ 3. Kara dyscyplinarna określona w § 1 pkt 8 polega na osadzeniu skazanego pojedynczo w celi, w warunkach uniemożliwiających kontakt z innymi skazanymi; szczegółowe warunki osadzenia określi regulamin.

Art. 144. § 1. Kary dyscyplinarne określone w art. 143 § 1 pkt 4—8 wymierza dyrektor zakładu karnego, a inne kary — również osoba przez niego upoważniona.

§ 2. Kary dyscyplinarne wymierza się z urzędu lub na pisemny wniosek przełożonego skazanego.

Art. 145. § 1. Wymierzając karę dyscyplinarną uwzględnia się stopień zawinienia i zasady indywidualizacji, mając w szczególności na względzie rodzaj i okoliczności czynu, stosunek do popełnionego przekroczenia, dotychczasową postawę, cechy osobowości i stan zdrowia skazanego oraz cele wychowawcze.

§ 2. Przed wymierzeniem kary dyscyplinarnej wystuchuje się obwinionego, zapoznaje się z opinią wychowawcy, a jeżeli zachodzi potrzeba — również składającego wniosek o ukaranie oraz z opiniami innych osób, a także z zeznaniami świadków. Postępowanie może odbywać się w obecności innych skazanych, jeżeli przemawiają za tym względy wychowawcze.

§ 3. Przed wymierzeniem kary dyscyplinarnej określonej w art. 143 § 1 pkt 8 zasięga się opinii lekarza lub psychologa. Wymierzenie tej kary w wymiarze powyżej 14 dni wymaga zgody sędziego penitencjarnego.

Art. 146. § 1. Za jedno przekroczenie wymierza się tylko jedną karę dyscyplinarną. W wypadku gdy skazany popełnił więcej przekroczeń, zanim został ukarany za którekolwiek z nich, wymierza się jedną karę, odpowiednio surowszą.

§ 2. Ponowne wymierzenie kary dyscyplinarnej nie może nastąpić w taki sposób, aby była ona bezpośrednio przedłużeniem odbywania takiej samej kary, chyba że łączny okres trwania wymierzonych kar nie przekracza przewidzianej granicy czasu trwania tej kary.

§ 3. W wypadkach uzasadnionych względami wychowawczymi można odstąpić od ukarania dyscyplinarnego, wykonanie wymierzonej kary zawiesić na okres do 3 miesięcy, zamienić ją na inną mniej dolegliwą lub karę darować. Po upływie okresu zawieszenia wymierzoną karę uważa się za wykonaną.

Art. 147. § 1. Nie można wymierzyć kary dyscyplinarnej, jeżeli od dnia powzięcia przez przełożonego wiadomości o popełnieniu przekroczenia upłynęło 14 dni lub od dnia popełnienia przekroczenia — 30 dni. Nie można rozpocząć wykonywania kary dyscyplinarnej po upływie 14 dni od jej wymierzenia.

§ 2. Terminy określone w § 1 nie biegną, jeżeli skazany przebywa poza obrębem zakładu karnego bez zezwolenia lub w związku z leczeniem wynikłym z samo-

uszkodzenia, a także w okresie zawieszenia wykonania kary dyscyplinarnej.

Art. 148. § 1. Wymierzoną karę dyscyplinarną wykonuje się bezzwłocznie. Sędzia penitencjarny może wstrzymać wykonanie kary dyscyplinarnej na czas potrzebny do wyjaśnienia okoliczności uzasadniających jej wymierzenie, a także uchylić karę dyscyplinarną z powodu jej niezasadności lub przekazać sprawę dyrektorowi zakładu karnego do ponownego rozpoznania.

§ 2. Jeżeli stan zdrowia skazanego uniemożliwia odbycie wymierzonej kary dyscyplinarnej w całości lub w części, wykonywanie jej należy odroczyć lub przerwać albo zamienić na taką karę dyscyplinarną, którą skazany może odbyć. Decyzję w tym względzie podejmuje dyrektor zakładu karnego, po zasięgnięciu opinii lekarza.

§ 3. W czasie wykonywania kary dyscyplinarnej umieszczenia w celi izolacyjnej lekarz lub psycholog kontroluje zdolność skazanego do odbywania tej kary.

§ 4. W czasie wykonywania kary dyscyplinarnej, o której mowa w § 3, dyrektor zakładu karnego może, w wypadkach uzasadnionych względami rodzinnymi, osobistymi lub wychowawczymi, zezwolić skazanemu na widzenie lub rozmowę telefoniczną.

Art. 149. Jeżeli zostały ujawnione nowe fakty lub dowody nie znane przedtem, wskazujące na to, iż ukarany jest niewinny, dyrektor zakładu karnego uchyła karę dyscyplinarną i uznaje ją za niebyłą oraz podejmuje stosowną decyzję mającą na celu uchylenie skutków ukarania.

Oddział 10

Odroczenie i przerwa wykonania kary pozbawienia wolności

Art. 150. § 1. Wykonanie kary pozbawienia wolności w wypadku choroby psychicznej lub innej ciężkiej choroby uniemożliwiającej wykonywanie tej kary sąd odracza do czasu ustania przeszkody.

§ 2. Za ciężką chorobę uznaje się taki stan skazanego, w którym umieszczenie go w zakładzie karnym może zagrażać życiu lub spowodować dla jego zdrowia poważne niebezpieczeństwo.

Art. 151. § 1. Sąd może odroczyć wykonanie kary pozbawienia wolności na okres do 6 miesięcy, jeżeli natychmiastowe wykonanie kary pociągnęłoby dla skazanego lub jego rodziny zbyt ciężkie skutki, a także w razie wystąpienia okoliczności, o której mowa w art. 248.

§ 2. Okres odroczenia biegnie od dnia wydania postanowienia w tym przedmiocie.

§ 3. Odroczenie może być udzielone kilkakrotnie, jednakże łączny okres odroczenia nie może przekroczyć roku, chyba że chodzi o kobietę ciężarną lub w okresie 3 lat po urodzeniu dziecka i sprawowania nad nim opieki.

Art. 152. Jeżeli odroczenie wykonania kary nie przekraczającej 2 lat pozbawienia wolności trwało przez okres co najmniej jednego roku — sąd może warunkowo zawiesić wykonanie tej kary na zasadach określonych w art. 69—75 Kodeksu karnego.

Art. 153. § 1. Sąd penitencjarny udziela przerwy w wykonaniu kary w wypadku określonym w art. 150 § 1 do czasu ustania przeszkody.

§ 2. Sąd penitencjarny może udzielić przerwy w wykonaniu kary, jeżeli przemawiają za tym ważne względy zdrowotne, rodzinne lub osobiste. Sędziem penitencjarnym właściwym miejscowo do udzielania dalszych przerw jest sąd, który udzielił pierwszej przerwy. Przepis art. 151 § 3 stosuje się odpowiednio.

§ 3. Nie można udzielić przerwy przed upływem roku od dnia ukończenia poprzedniej przerwy i powrotu po niej do zakładu karnego, chyba że zachodzi wypadek choroby psychicznej lub innej ciężkiej choroby skazanego albo inny wypadek losowy.

§ 4. Udzielając przerwy w wykonaniu kary, sąd może zobowiązać skazanego do utrzymywania w okresie tej przerwy kontaktu z sądowym kuratorem zawodowym w miejscu pobytu, niezmienniania bez jego zgody miejsca pobytu, podjęcia starań o znalezienie pracy zarobkowej lub meldowania się we wskazanej jednostce Policji.

Art. 154. § 1. Złożenie zażalenia na postanowienie o udzieleniu przerwy powoduje wstrzymanie wykonania postanowienia do czasu jego uprawomocnienia się. Postanowienie podlega jednak wykonaniu bezzwłocznie, jeżeli zostało wydane na wniosek prokuratora albo jeżeli prokurator oświadczył, że nie sprzeciwia się udzieleniu przerwy.

§ 2. Zażalenie wniesione przez prokuratora podlega rozpoznaniu w terminie 14 dni.

Art. 155. § 1. Jeżeli przerwa w wykonaniu kary pozbawienia wolności trwała co najmniej jeden rok, a skazany odbył co najmniej 6 miesięcy kary — sąd penitencjarny może warunkowo zwolnić skazanego z odbycia reszty kary na zasadach określonych w art. 77 i art. 78 § 1 i 2 Kodeksu karnego, przy czym zwolnienie może nastąpić w każdym czasie, bez ograniczeń wynikających z art. 78 i 79 Kodeksu karnego.

§ 2. Przepisu § 1 nie stosuje się, jeżeli kara pozbawienia wolności została orzeczona na okres powyżej 3 lat.

Art. 156. § 1. Odroczenie wykonania kary sąd może odwołać w razie ustania przyczyny, dla której zostało

udzielone, lub w wypadku, gdy skazany nie korzysta z odroczenia w celu, w jakim zostało udzielone, albo rażąco narusza porządek prawny.

§ 2. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio do przerwy w wykonaniu kary, z tym że odwołanie przerwy może nastąpić również z powodu niewykonywania obowiązków określonych w art. 153 § 4; postanowienie o odwołaniu przerwy wydaje sąd penitencjarny, który jej udzielił.

§ 3. Jeżeli w czasie przerwy w odbywaniu kary skazany popełnił przestępstwo, w związku z którym zostało zastosowane tymczasowe aresztowanie, kara pozbawienia wolności, której odbywanie zostało przezwane, podlega wykonaniu z mocy prawa.

Art. 157. Odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności wobec żołnierza sąd może odwołać również na wniosek właściwego dowódcy.

Art. 158. Wniosek o zwolnienie od wykonania kary pozbawienia wolności, o której mowa w art. 336 § 3 i 4 Kodeksu karnego, powinien być złożony nie później niż w dniu ukończenia służby przez żołnierza.

Oddział 11

Warunkowe przedterminowe zwolnienie

Art. 159. Warunkowo zwolnionego sąd penitencjarny może w okresie próby oddać pod dozór kuratora sądowego, osoby godnej zaufania, stowarzyszenia, organizacji lub instytucji, do której działalności należy troska o wychowanie, zapobieganie demoralizacji lub pomoc skazanym, oraz nałożyć na niego obowiązki określone w art. 72 § 1 Kodeksu karnego. Wobec skazanego, o którym mowa w art. 64 Kodeksu karnego, oraz młodocianego, który popełnił przestępstwo umyślne, a także wobec skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności, oddanie pod dozór kuratora sądowego jest obowiązkowe.

Art. 160. § 1. Sąd penitencjarny odwołuje warunkowe zwolnienie, jeżeli zwolniony w okresie próby popełnił przestępstwo umyślne, za które orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania.

§ 2. Sąd penitencjarny może odwołać warunkowe zwolnienie, jeżeli zwolniony w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, w szczególności popełnił inne przestępstwo lub została orzeczona kara inna niż określona w § 1 albo gdy uchyla się od dozoru, wykonywania nałożonych obowiązków lub orzeczonych środków karnych. Przed odwołaniem warunkowego zwolnienia sąd penitencjarny, o ile jest to możliwe, wysłuchuje skazanego lub jego obrońcę.

§ 3. W razie odwołania warunkowego zwolnienia nie zalicza się na poczet kary okresu spędzonego na wolności.

Art. 161. § 1. O warunkowym zwolnieniu orzeka sąd penitencjarny; posiedzenie powinno odbyć się w zakładzie karnym.

§ 2. Wniosek o warunkowe zwolnienie może złożyć również dyrektor zakładu karnego lub sądowy kurator zawodowy.

§ 3. Wniosku skazanego lub jego obrońcy, złożonego przed upływem terminów określonych w art. 77 § 2 lub art. 78 Kodeksu karnego lub przed upływem 3 miesięcy od dnia wydania postanowienia o odmowie warunkowego zwolnienia, nie rozpoznaje się aż do upływu tego terminu lub tego okresu.

Art. 162. § 1. Sąd penitencjarny powinien wysłuchać przedstawiciela administracji zakładu karnego, a także wysłuchać sądowego kuratora zawodowego, jeżeli składał wniosek o warunkowe zwolnienie.

§ 2. Zażalenie wniesione przez prokuratora podlega rozpoznaniu w terminie 14 dni. Przepis art. 154 § 1 stosuje się odpowiednio.

§ 3. Na postanowienie odmawiające udzielenia warunkowego zwolnienia przysługuje zażalenie dyrektorowi zakładu karnego lub sądowemu kuratorowi zawodowemu, jeżeli składali wniosek o warunkowe zwolnienie.

Art. 163. § 1. W sprawach związanych z wykonaniem orzeczenia o warunkowym zwolnieniu oraz w sprawie odwołania warunkowego zwolnienia właściwy jest sąd penitencjarny, który udzielił zwolnienia, a jeżeli zwolniony pozostaje pod dozorem — sąd penitencjarny, w którego okręgu dozór jest wykonywany.

§ 2. Sąd penitencjarny może, w granicach przewidzianych w art. 80 § 1 i 2 Kodeksu karnego, zmienić okres próby. Sąd może również w okresie próby ustanawiać, rozszerzać lub zmieniać obowiązki wymienione w art. 72 § 1 Kodeksu karnego albo od wykonania nałożonych obowiązków zwolnić, jak również oddać skazanego pod dozór lub od dozoru zwolnić.

§ 3. Sądowy kurator zawodowy może złożyć wniosek o oddanie pod dozór, jak również wniosek o zmianę okresu próby, ustanowienie, rozszerzenie lub zmianę obowiązków, o których mowa w art. 72 § 1 Kodeksu karnego. Sądowy kurator zawodowy może też złożyć wniosek o zwolnienie od wykonywania tych obowiązków albo o zwolnienie od dozoru, a także o odwołanie warunkowego zwolnienia.

§ 4. W okresie próby kurator sądowy, osoba, stowarzyszenie, organizacja lub instytucja, pod której dozór oddano zwolnionego, informuje sąd o jego zachowaniu, w szczególności o tym, czy wykonuje on nałożone obowiązki i przestrzega porządku prawnego.

Oddział 12

Zwalnianie skazanych z zakładów karnych i warunki udzielania im pomocy

Art. 164. § 1. Okres do 6 miesięcy przed przewidywanym warunkowym zwolnieniem lub przed wykonaniem kary stanowi, w miarę potrzeby, czas niezbędny na przygotowanie skazanego do życia po zwolnieniu, zwłaszcza dla nawiązania kontaktu z kuratorem sądowym lub podmiotami, o których mowa w art. 38 § 1. Okres ten ustala, za zgodą skazanego, komisja penitencjarna.

§ 2. Okres, o którym mowa w § 1, może również wyznaczyć sąd penitencjarny w postanowieniu o udzieleniu lub odmowie warunkowego zwolnienia, jeżeli uzna to za niezbędne.

Art. 165. § 1. W okresie, o którym mowa w art. 164, skazany powinien w miarę możliwości odbywać karę w zakładzie karnym położonym najbliżej przyszłego miejsca zamieszkania.

§ 2. Skazanemu można zezwolić na dysponowanie pieniędzmi poza obrębem zakładu karnego oraz na opuszczanie tego zakładu, łącznie na czas do 14 dni, zwłaszcza w celu podejmowania starań o uzyskanie po zwolnieniu odpowiednich możliwości zamieszkania i pracy.

§ 3. Kurator sądowy lub podmioty, o których mowa w art. 38 § 1, ustalają ze skazanym zakres niezbędnej pomocy w społecznej readaptacji i sposób jej udzielenia.

§ 4. Jeżeli skazany nie posiada dokumentu tożsamości, administracja zakładu karnego podejmuje czynności niezbędne do otrzymania przez niego takiego dokumentu. Skazany ma obowiązek współdziałania w tym zakresie.

Art. 166. § 1. Zwalnianym skazanym, mającym trudności w znalezieniu zatrudnienia, zakwaterowania oraz otrzymania niezbędnej pomocy lekarskiej, właściwe organy lub instytucje udzielają niezbędnej doraźnej pomocy.

§ 2. Administracja zakładu karnego zwalniając skazanego udziela mu stosownych informacji o możliwościach uzyskania niezbędnej pomocy.

§ 3. Skazani zwalniani z zakładów karnych, którzy nie dysponują wystarczającymi środkami własnymi, otrzymują w chwili zwolnienia kwotę w wysokości do 1/3 przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia pracowników lub jej odpowiedni ekwiwalent.

Art. 167. § 1. Skazany, przed zwolnieniem z zakładu karnego, ma prawo zwrócić się do sądu penitencjarnego z wnioskiem o zastosowanie względem niego dozoru sądowego kuratora zawodowego, zwłaszcza jeśli oczekujące go warunki życia po zwolnieniu

z zakładu karnego mogą mu utrudniać społeczną readaptację.

§ 2. Oddając skazanego pod dozór sądowego kuratora zawodowego sąd penitencjarny może za zgodą skazanego nałożyć na niego obowiązki, o których mowa w art. 72 § 1 Kodeksu karnego.

§ 3. Skazanemu oddanemu pod dozór i wypełniającemu nałożone na niego obowiązki zapewnia się w miarę możliwości tymczasowe zakwaterowanie i udziela pomocy w otrzymaniu zatrudnienia w miejscach oraz instytucjach wskazanych przez sądowego kuratora zawodowego.

§ 4. Czas trwania dozoru, o którym mowa w § 1, nie może przekraczać 2 lat.

Art. 168. Jeżeli termin zwolnienia skazanego odbywającego karę przypada na dzień ustawowo wolny od pracy, zwolnienie to następuje w dniu poprzedzającym ten termin.

Rozdział XI

Wykonywanie dozoru, warunkowego umorzenia postępowania i warunkowego zawieszenia wykonania kary

Oddział 1

Dozór

Art. 169. § 1. Skazany, na którego nałożono obowiązki, a także oddany pod dozór, obowiązany jest przestrzegać obowiązków ustanowionych przez sąd na okres próby lub związanych z dozorem.

§ 2. Skazany oddany pod dozór obowiązany jest bezzwłocznie, a najpóźniej w ciągu 7 dni od powzięcia wiadomości o oddaniu go pod dozór, zgłosić się do kuratora sądowego tego sądu rejonowego, w okręgu którego dozór ma być wykonywany.

§ 3. Skazany obowiązany jest stawić się na wezwanie sądu lub kuratora sądowego i udzielać wyjaśnień co do przebiegu dozoru i wykonywania nałożonych na niego obowiązków, umożliwić kuratorowi wejście do mieszkania oraz informować go o zmianie miejsca zatrudnienia, zamieszkania lub pobytu.

§ 4. Dozór wykonuje się w miejscu zamieszkania lub pobytu skazanego, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej.

Art. 170. § 1. Sprawowanie dozoru powierza się kuratorowi sądowemu tego sądu rejonowego, w okręgu którego środek ten jest lub ma być wykonywany.

§ 2. Sprawowanie dozoru może być powierzone także stowarzyszeniu, organizacji lub instytucji, do których działalności należy troska o wychowanie, zapobieganie demoralizacji lub pomoc skazanym, albo oso-

bie godnej zaufania; powierzenie dozoru następuje na ich wnioski lub za ich zgodą.

Art. 171. § 1. Kuratorami sądowymi są kuratorzy zawodowi i społeczni.

§ 2. Zadaniem kuratora sądowego, a także innych osób, stowarzyszeń, organizacji i instytucji wykonujących dozór jest pomoc w readaptacji społecznej skazanego. Kontrola ścisłego wykonywania przez skazanego nałożonych na niego obowiązków i poleceń ma na celu wychowawcze oddziaływanie i zapobieganie powrotowi do przestępstwa.

Art. 172. § 1. Kurator sądowy, któremu powierzono dozór nad skazanym, powinien nawiązać z nim bezwzględnie kontakt i poinformować go o jego obowiązkach i uprawnieniach.

§ 2. Kurator sądowy obowiązany jest do składania sądowi okresowych sprawozdań z przebiegu dozoru, w szczególności ma obowiązek bezwzględnego powiadomienia sądu o popełnieniu przez skazanego przestępstwa lub o innym rażąco naruszeniu przez niego porządku prawnego.

Art. 173. § 1. Sądowy kurator zawodowy organizuje i prowadzi działania mające na celu pomoc skazanemu w społecznej readaptacji oraz kieruje pracą sądowych kuratorów społecznych i innych osób wykonujących dozór samodzielnie lub z upoważnienia stowarzyszeń, organizacji i instytucji.

§ 2. Do zakresu działania sądowego kuratora zawodowego należy w szczególności:

- 1) kontrolowanie zachowania skazanego w okresie próby,
- 2) składanie wniosków o zmianę okresu próby, o ustanowienie, rozszerzenie lub zmianę obowiązków w okresie próby, o zwolnienie od wykonywania tych obowiązków albo o oddanie pod dozór lub zwolnienie od dozoru,
- 3) składanie wniosków o odroczenie lub o przerwę wykonania kary, o warunkowe zwolnienie lub o zwolnienie od reszty kary ograniczenia wolności,
- 4) składanie wniosków o podjęcie postępowania warunkowo umorzonego, o zarządzenie wykonania zawieszanej kary, o odwołanie warunkowego zwolnienia, o odwołanie odroczenia lub przerwy wykonania kary albo o wykonanie kary zastępczej,
- 5) wykonywanie czynności związanych z organizowaniem i kontrolowaniem wykonania kary ograniczenia wolności,
- 6) udzielanie pomocy z funduszu pomocy postpenitencjarnej,
- 7) branie udziału w posiedzeniach sądu w przedmiocie wykonywania środków karnych związanych z poddaniem sprawcy próbie.

Art. 174. Do zakresu działania sądowego kuratora społecznego należy w szczególności:

- 1) odwiedzanie osób, których dotyczy postępowanie, w miejscu ich zamieszkania lub pobytu, w tym również w zakładach karnych, oraz kontaktowanie się z ich rodziną,
- 2) żądanie niezbędnych informacji i wyjaśnień od osób znajdujących się w okresie próby, objętych dozorem lub tych, na które nałożono obowiązki,
- 3) współdziałanie z właściwymi stowarzyszeniami, organizacjami i instytucjami w zakresie poprawy warunków bytowych i zdrowotnych, zatrudnienia i szkolenia osób, których dotyczy postępowanie wykonawcze,
- 4) współdziałanie z administracją zakładów karnych w zakresie odpowiedniego przygotowania skazanych do zwolnienia,
- 5) przeglądanie akt sądowych i sporządzanie z nich odpisów w związku z wykonywaniem czynności zleconych przez sąd,
- 6) przeprowadzanie wywiadów środowiskowych i zbieranie niezbędnych informacji od organów administracji rządowej, samorządu terytorialnego, zakładów pracy, stowarzyszeń, organizacji i instytucji,
- 7) podejmowanie innych czynności niezbędnych dla prawidłowego wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających,
- 8) udzielanie skazanym innej stosownej pomocy.

Art. 175. § 1. Stowarzyszenia, organizacje i instytucje, którym powierzono sprawowanie dozoru, obowiązane są w szczególności do:

- 1) bezwzględnego wyznaczenia przedstawiciela do wykonywania czynności związanych z dozorem oraz udzielania mu pomocy w prawidłowym ich wykonywaniu,
- 2) utrzymywania, przez wyznaczonego przedstawiciela, niezbędnych kontaktów z sądem i sądowym kuratorem zawodowym,
- 3) zapewnienia, aby wyznaczony przedstawiciel wykonywał prawidłowo powierzone mu czynności związane z dozorem oraz przedstawiał sądowi okresowe sprawozdania o zachowaniu się skazanego w okresie próby.

§ 2. Do osoby godnej zaufania oraz przedstawiciela stowarzyszenia, organizacji i instytucji stosuje się odpowiednio art. 174, chyba że ustawa stanowi inaczej.

Art. 176. Rada Ministrów określa, w drodze rozporządzenia, organizację kuratorskiej służby sądowej, szczegółowy zakres praw i obowiązków kuratorów sądowych, stowarzyszeń, organizacji, instytucji oraz osób, którym powierzono sprawowanie dozoru, a także zasady i tryb wykonywania dozoru stosowanego

w związku z orzeczonymi karami, środkami karnymi, zabezpieczającymi i profilaktycznymi oraz tryb wyznaczania przedstawicieli przez stowarzyszenia, organizacje i instytucje.

Oddział 2

Warunkowe umorzenie postępowania karnego

Art. 177. W sprawach związanych z wykonywaniem orzeczenia o warunkowym umorzeniu postępowania karnego właściwy jest sąd, który w danej sprawie orzekł w pierwszej instancji, jednakże w stosunku do osoby oddanej pod dozór, w kwestiach dotyczących wykonania tego środka oraz obowiązków związanych z okresem próby, właściwy jest sąd rejonowy, w którego okręgu dozór jest lub ma być wykonywany.

Oddział 3

Warunkowe zawieszenie wykonania kary

Art. 178. § 1. W sprawach związanych z wykonaniem orzeczenia o warunkowym zawieszeniu wykonania kary oraz w sprawie zarządzenia wykonania zawieszony kary właściwy jest sąd, który w danej sprawie orzekł w pierwszej instancji, jednakże w stosunku do osoby skazanej przez sąd powszechny pozostającej pod dozorem właściwy jest sąd rejonowy, w którego okręgu dozór jest lub ma być wykonywany.

§ 2. Przed wydaniem postanowienia w przedmiocie zarządzenia wykonania zawieszony kary sąd powinien wysłuchać skazanego lub jego obrońcę.

Rozdział XII

Środki karne

Oddział 1

Pozbawienie praw publicznych

Art. 179. W razie orzeczenia pozbawienia praw publicznych sąd zawiadamia:

- 1) właściwy dla miejsca ostatniego zamieszkania lub pobytu skazanego odpowiedni organ administracji publicznej,
- 2) Kancelarię Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli skazany ma order, odznaczenie lub tytuł honorowy,
- 3) organy i instytucje, w których skazany pełnił ostatnio funkcje objęte utratą,
- 4) organ właściwy w sprawach powszechnego obowiązku obrony, w którego ewidencji skazany figuruje.

Oddział 2

Zakazy

Art. 180. W razie orzeczenia zakazu zajmowania określonego stanowiska lub wykonywania określone-

go zawodu, sąd przesyła odpis wyroku właściwemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego oraz pracodawcy albo instytucji, w której skazany zajmuje objęte zakazem stanowisko lub wykonuje objęte zakazem zawód. Jeżeli skazany zajmuje stanowisko kierownicze lub inne odpowiedzialne stanowisko, sąd przesyła odpis wyroku również właściwej jednostce nadrzędnej.

Art. 181. W razie orzeczenia zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej, sąd przesyła odpis wyroku odpowiedniemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego, właściwemu dla miejsca zamieszkania skazanego lub dla miejsca prowadzenia działalności gospodarczej objętej zakazem.

Art. 182. W razie orzeczenia zakazu prowadzenia pojazdów, sąd przesyła odpis wyroku odpowiedniemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego właściwemu dla miejsca zamieszkania skazanego. Jeżeli skazany prowadził pojazd wykonując pracę zarobkową, o orzeczeniu sąd zawiadamia ponadto pracodawcę, u którego skazany jest zatrudniony.

Art. 183. Jeżeli skazany, w związku z wykonywanym przez siebie zawodem lub prowadzeniem określonej działalności gospodarczej, należy do zrzeszenia zawodowego, stowarzyszenia, związku lub cechu albo innej organizacji gospodarczej, sąd zawiadamia je o orzeczeniu zakazu wykonywania zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej.

Art. 184. Przesyłając odpis wyroku, w którym orzeczono środek karny wymieniony w niniejszym oddziale lub oddziale 1, albo zawiadomienie o wymierzeniu takiego środka, sąd podaje na podstawie treści wyroku datę początkową, od której należy liczyć okres wykonywania tego środka.

Art. 185. Pracodawcy lub instytucje wymienione w art. 180 i 181 podejmują stosowne decyzje i bezzwłocznie zawiadamiają o tym sąd, który w razie stwierdzenia nieprawidłowości nakazuje je usunąć.

Art. 186. Jeżeli wobec skazanego zastosowano art. 72 § 1 Kodeksu karnego, przepisy art. 180 i 181 stosuje się odpowiednio.

Oddział 3

Przepadek przedmiotów

Art. 187. Sąd bezzwłocznie po uprawomocnieniu się wyroku przesyła jego odpis lub wyciąg urzędowi skarbowemu, właściwemu ze względu na siedzibę sądu pierwszej instancji, w celu wykonania środka karnego przepadku przedmiotów lub ściągnięcia kwoty pieniężnej stanowiącej równowartość przedmiotów, których przepadku orzec nie było można.

Art. 188. § 1. Wykonując środek karny przypadku przedmiotów, urząd skarbowy przejmuje w posiadanie składniki mienia wymienione w wyroku. Przed przystąpieniem do przejścia składników mienia urząd ten nie ma obowiązku wcześniejszego wzywania osoby, u której się znajdują, do ich wydania.

§ 2. Przejęte nieruchomości urząd skarbowy przekazuje w zarząd właściwym organom administracji rządowej.

§ 3. Przejęte rzeczy ruchome, wierzytelności i inne prawa majątkowe urząd skarbowy spienięża według przepisów o egzekucji świadczeń pieniężnych w postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

§ 4. Przejęte przedmioty o wartości historycznej, naukowej lub artystycznej spienięża się, gdy wskazane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków państwowe muzeum, biblioteka lub archiwum nie wyrażą zgody na ich nieodpłatne nabycie.

Art. 189. Przepadek rzeczy głównej obejmuje również przynależności tej rzeczy, chyba że co innego wynika z orzeczenia.

Art. 190. § 1. Orzeczonego środka karnego przypadku przedmiotów nie narusza praw rzeczowych ograniczonych obciążających objęte przypadkiem składniki mienia, z wyjątkiem hipoteki i prawa zastawu, które wygasają, a wierzytelności zabezpieczone tymi prawami podlegają zaspokojeniu do wysokości sumy uzyskanej ze spieniężenia składników mienia lub ich wartości, gdy nie zostaną spieniężone i nie podlegają zniszczeniu.

§ 2. Zaspokojenie wierzyciela, którego wierzytelność jest zabezpieczona hipoteką lub zastawem, jeżeli przedmiot zastawu nie podlega spieniężeniu, następuje po oszacowaniu nieruchomości lub przedmiotu zastawu. Oszacowanie nieruchomości, według przepisów o egzekucji z nieruchomości, urząd skarbowy zleca komornikowi sądowemu.

Art. 191. § 1. Podstawę ujawnienia Skarbu Państwa jako właściciela nieruchomości w księdze wieczystej oraz podstawę wykreślenia obciążających ją hipotek stanowi orzeczenie o zastosowaniu środka karnego przypadku przedmiotów, które nieruchomości tej dotyczy.

§ 2. W razie wytoczenia przez osobę trzecią powództwa o zwolnienie nieruchomości od wykonania środka karnego przypadku przedmiotów, wpis własności Skarbu Państwa do księgi wieczystej może nastąpić po prawomocnym oddaleniu powództwa.

Art. 192. § 1. W razie uchylecia orzeczenia o przypadku przedmiotów, darowania tego środka lub zwolnienia rzeczy, w wyniku wniesionego powództwa, składniki mienia przejęte w trakcie wykonania środka karnego zwraca się uprawnionemu. W razie niemożno-

ści zwrotu, Skarb Państwa odpowiada za stratę, którą poniósł uprawniony.

§ 2. Osoba, której zwraca się przedmioty objęte przypadkiem lub wypłaca odszkodowanie w ramach odpowiedzialności, o której mowa w § 1, obowiązana jest do zwrotu Skarbowi Państwa sum zapłaconych wierzycielom na podstawie art. 190 do wysokości wartości zwróconych składników mienia lub wypłaconego odszkodowania. Jeżeli zwrotowi podlega nieruchomość, wierzytelność Skarbu Państwa zabezpiecza się przez wpis hipoteki przymusowej w księdze wieczystej prowadzonej dla tej nieruchomości. Podstawę wpisu stanowi postanowienie o zabezpieczeniu, wydane przez urząd skarbowy.

§ 3. W zakresie nie uregulowanym w niniejszej ustawie do odpowiedzialności, o której mowa w § 1, stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego.

Art. 193. § 1. Jeżeli orzeczono przepadek przedmiotów dołączonych do akt sprawy lub przechowywanych w sądowej składnicy dowodów, sąd wydaje te przedmioty właściwemu organowi skarbowemu.

§ 2. Jeżeli orzeczono przepadek przedmiotów zabezpieczonych i oddanych na przechowanie, sąd nakazuje instytucji lub osobie, której przedmioty te oddano na przechowanie, aby wydała je właściwemu urzędowi skarbowemu.

Art. 194. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z właściwymi ministrami może ustalać, w drodze rozporządzenia, wykaz przedmiotów, które, w razie orzeczenia ich przypadku, przekazuje się bezpośrednio innym organom niż organ egzekucyjny wymieniony w art. 187.

Art. 195. Jeżeli wartość przedmiotów, których przepadek orzeczono, jest nieznaczną, sąd pozostawia je w aktach sprawy albo zarządza ich zniszczenie. Z czynności zniszczenia sporządza się protokół.

Oddział 4

Naprawienie szkody, nawiązka i świadczenia pieniężne

Art. 196. § 1. W razie orzeczenia obowiązku naprawienia szkody na rzecz osoby, która nie brała udziału w sprawie, nawiązki lub świadczenia pieniężnego, sąd, z urzędu i bez pobierania jakichkolwiek opłat, przesyła tytuł egzekucyjny pokrzywdzonemu lub innej osobie uprawnionej.

§ 2. Przy podziale sumy uzyskanej z egzekucji — należności z tytułu obowiązku naprawienia szkody, nawiązki lub świadczenia pieniężnego podlegają zaspokojeniu w kolejności przewidzianej dla należności wierzycieli, którzy prowadzili egzekucję, według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, chyba że ze względu na rodzaj należności podlegają zaspokojeniu w kolejności wyższej.

Oddział 5

Podanie wyroku do publicznej wiadomości

Art. 197. § 1. Sąd określa sposób podania wyroku do publicznej wiadomości, jeżeli nie określono tego w wyroku.

§ 2. Na postanowienie w tym przedmiocie zażalenie przysługuje także pokrzywdzonemu, choćby nie był stroną w procesie.

Art. 198. § 1. W razie orzeczenia podania wyroku do publicznej wiadomości przez ogłoszenie w czasopiśmie, sąd przesyła odpis wyroku lub wyciąg z wyroku, ze wzmianką dotyczącą prawomocności, redakcji określonego w wyroku czasopisma, z poleceniem wydrukowania w jednym z najbliższych jego numerów.

§ 2. Redakcja czasopisma ma obowiązek zawiadomić sąd o wykonaniu polecenia, przysyłając jednocześnie egzemplarz, w którym zamieszczono ogłoszenie; w razie nieprawidłowości sąd nakazuje je usunąć.

Art. 199. § 1. W razie orzeczenia podania wyroku do publicznej wiadomości w inny sposób, sąd — zgodnie z treścią wyroku — wydaje komu należy odpowiednie polecenie, przysyłając jednocześnie odpis wyroku lub wyciąg z wyroku ze wzmianką o prawomocności.

§ 2. Ten, kto otrzymał polecenie, ma obowiązek je wykonać w czasie, miejscu i w sposób określony przez sąd oraz bezzwłocznie zawiadomić o tym sąd, który w razie zauważenia nieprawidłowości nakazuje je usunąć.

Rozdział XIII

Środki zabezpieczające

Art. 200. Środki zabezpieczające przewidziane w przepisach Kodeksu karnego wykonuje się w zakładach psychiatrycznych i zakładach leczenia odwykowego podległych Ministrowi Zdrowia i Opieki Społecznej.

Art. 201. § 1. Wykonując orzeczenie o zastosowaniu środka zabezpieczającego związanego z umieszczeniem w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym lub leczenia odwykowego, sąd przesyła odpis orzeczenia, wraz z poleceniem doprowadzenia sprawcy, właściwemu organowi służby zdrowia, właściwej jednostce Policji lub właściwemu organowi wojskowemu, a odpis orzeczenia i polecenie przyjęcia — kierownikowi właściwego zakładu.

§ 2. Jeżeli sprawca przebywa w zakładzie karnym albo areszcie śledczym, polecenie doprowadzenia sąd przesyła dyrektorowi tego zakładu lub aresztu, załączając odpis orzeczenia.

§ 3. Minister Zdrowia i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości ustala, w drodze rozporządzenia, wykaz zakładów psychiatrycznych i za-

kładów leczenia odwykowego przeznaczonych do wykonywania środków zabezpieczających, określa ich pojemność, zasady kierowania do nich oraz postępowania ze sprawcami w nich umieszczonymi, a także warunki zabezpieczenia tych zakładów.

Art. 202. Sprawcę, wobec którego zastosowano środek zabezpieczający, o którym mowa w art. 201 § 1, poddaje się właściwemu leczeniu lub terapii.

Art. 203. § 1. Kierownik zakładu zamkniętego, w którym wykonuje się środek zabezpieczający, nie rzadziej niż co 6 miesięcy zawiadamia sąd o stanie zdrowia sprawcy umieszczonego w tym zakładzie i o postępach w leczeniu lub terapii albo zawiadamia sąd bezzwłocznie, jeżeli uzna, że w związku ze zmianą stanu zdrowia sprawcy jego dalsze pozostawanie w zakładzie nie jest konieczne.

§ 2. Sąd może w każdym czasie żądać opinii o stanie zdrowia i stosowanym leczeniu lub terapii oraz ich wyników wobec sprawcy umieszczonego w zakładzie, o którym mowa w § 1.

Art. 204. Sąd, nie rzadziej niż co 6 miesięcy, a w wypadku uzyskania opinii, że dalsze pozostawienie sprawcy w zamkniętym zakładzie, w którym wykonuje się środek zabezpieczający, nie jest konieczne, bezzwłocznie orzeka w przedmiocie dalszego stosowania tego środka. W razie potrzeby sąd zasięga opinii biegłych, powiadamiając o tym kierownika tego zakładu.

Art. 205. Do wykonywania środków zabezpieczających, które polegają na zakazie zajmowania określonych stanowisk, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej, przepadku przedmiotów albo zakazie prowadzenia pojazdów, stosuje się art. 180—195.

Rozdział XIV

Należności sądowe

Art. 206. § 1. Sąd wzywa osobę zobowiązaną do uiszczenia kosztów sądowych lub pieniężnej kary porządkowej do ich zapłacenia w terminie 30 dni, a w razie bezskutecznego upływu tego terminu należności te ściągają się w drodze egzekucji.

§ 2. W zakresie odraczania, rozkładania na raty i umarzania należności sądowych stosuje się odpowiednio art. 49—51, przy czym okres odroczenia pieniężnej kary porządkowej nie może przekraczać 6 miesięcy.

Rozdział XV

Tymczasowe aresztowanie

Art. 207. Wykonanie tymczasowego aresztowania służy realizacji celów, dla których ten środek zastosowano, a w szczególności zabezpieczeniu prawidłowego toku postępowania karnego.

Art. 208. § 1. Areszty śledcze podlegają Ministrowi Sprawiedliwości.

§ 2. Tymczasowe aresztowanie wykonuje się w aresztach śledczych.

§ 3. Areszty śledcze mogą być tworzone jako samodzielne areszty lub jako wyodrębnione oddziały w zakładach karnych.

§ 4. Aresztem śledczym kieruje dyrektor.

§ 5. Minister Sprawiedliwości, w drodze zarządzenia, tworzy i znosi areszty śledcze.

Art. 209. Do wykonywania tymczasowego aresztowania stosuje się odpowiednio przepisy odnoszące się do wykonywania kary pozbawienia wolności, ze zmianami wynikającymi z przepisów niniejszego rozdziału.

Art. 210. Przyjmując tymczasowo aresztowanego do aresztu śledczego należy go bezzwłocznie poinformować o przysługujących mu prawach i ciążących na nim obowiązkach, a zwłaszcza umożliwić mu zapoznanie się z przepisami niniejszego kodeksu i regulaminu wykonywania tymczasowego aresztowania, oraz podać odpowiednim badaniom lekarskim i zabiegom sanitarnym.

Art. 211. § 1. Po przyjęciu tymczasowo aresztowanego do aresztu śledczego bezzwłocznie zawiadamia się o tym organ, do którego dyspozycji tymczasowo aresztowany pozostaje.

§ 2. Tymczasowo aresztowany ma prawo, bezzwłocznie po osadzeniu go w areszcie śledczym, zawiadomić o miejscu swojego pobytu osobę najbliższą albo inną osobę, stowarzyszenie, organizację lub instytucję, a także swojego obrońcę. Tymczasowo aresztowany cudzoziemiec ma ponadto prawo powiadomić właściwy urząd konsularny, a w razie braku takiego urzędu — właściwe przedstawicielstwo dyplomatyczne.

§ 3. Tymczasowo aresztowanego zwalnia się w dniu, w którym upływa termin zastosowania tymczasowego aresztowania.

§ 4. Wykonanie środka zabezpieczającego wobec tymczasowo aresztowanego następuje po uchyleniu tymczasowego aresztowania.

Art. 212. § 1. Tymczasowo aresztowani powinni być rozmieszczani w areszcie śledczym w sposób zapobiegający ich wzajemnej demoralizacji. W szczególności należy oddzielać nie karanych od uprzednio odbywających karę pozbawienia wolności oraz młodocianych od dorosłych, chyba że względy wychowawcze przemawiają za umieszczeniem dorosłego z młodocianym.

§ 2. Przy rozmieszczaniu tymczasowo aresztowanych administracja aresztu śledczego uwzględnia

wskazania organu, do którego dyspozycji pozostają, mające na celu zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania karnego i zapewnienie bezpieczeństwa w areszcie.

§ 3. Jeżeli zachodzi konieczność izolowania tymczasowo aresztowanych od siebie, organ, do którego dyspozycji pozostają, informuje o tym dyrektora aresztu śledczego.

Art. 213. W wypadkach określonych w Kodeksie postępowania karnego tymczasowe aresztowanie wykonuje się poza aresztem śledczym w zakładzie leczniczym wskazanym przez organ stosujący tymczasowe aresztowanie lub organ, do którego dyspozycji tymczasowo aresztowany pozostaje. Organ ten określa również warunki umieszczenia tymczasowo aresztowanego we wskazanym zakładzie leczniczym.

Art. 214. § 1. Poza wyjątkami przewidzianymi w przepisach niniejszego rozdziału, tymczasowo aresztowany korzysta co najmniej z takich uprawnień, jakie przysługują skazanemu odbywającemu karę pozbawienia wolności w systemie zwykłym w zakładzie karnym typu zamkniętego i nie stosuje się do niego ograniczeń innych niż te, które są konieczne do zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania karnego, utrzymania porządku i bezpieczeństwa w areszcie śledczym oraz zapobieżenia wzajemnej demoralizacji tymczasowo aresztowanych.

§ 2. O użyciu środka przymusu bezpośredniego, broni lub psa służbowego względem tymczasowo aresztowanego zawiadamia się bezzwłocznie organ, do którego dyspozycji pozostaje.

Art. 215. § 1. Tymczasowo aresztowany ma prawo do porozumiewania się z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie. Jeżeli organ, do którego dyspozycji tymczasowo aresztowany pozostaje, zastrzeże przy widzeniu obecność swoją lub osoby upoważnionej — widzenie odbywa się w sposób wskazany przez ten organ.

§ 2. Tymczasowo aresztowanemu należy umożliwić przygotowanie się do obrony.

Art. 216. § 1. Tymczasowo aresztowany może korzystać z własnej odzieży, bielizny i obuwia, chyba że zakłada to porządek ustalony w areszcie śledczym lub sprzeciwiają się temu względy bezpieczeństwa lub względy sanitarne.

§ 2. Tymczasowo aresztowany może za zgodą organu, do którego dyspozycji pozostaje, oraz dyrektora aresztu korzystać z wyżywienia, środków leczniczych i higieny otrzymywanych spoza aresztu śledczego.

§ 3. Organ, do którego dyspozycji tymczasowo aresztowany pozostaje, może ograniczyć lub określić sposób korzystania przez tymczasowo aresztowanego z uprawnień, o których mowa w § 1 i 2.

Art. 217. § 1. Tymczasowo aresztowany może uzyskać widzenie po wyrażeniu zgody przez organ, do którego dyspozycji pozostaje; korespondencja tymczasowo aresztowanego podlega cenzurze tego organu, chyba że organ ten zarządzi inaczej.

§ 2. Organ, o którym mowa w § 1, może ograniczyć lub określić sposób korzystania przez tymczasowo aresztowanego z prawa do kontaktowania się z duchownymi świadczącymi posługi religijne lub innymi osobami, jeżeli wymaga tego konieczność zapewnienia prawidłowego toku postępowania karnego.

Art. 218. § 1. Tymczasowo aresztowany ma obowiązki wykonywania prac porządkowych w obrębie aresztu śledczego; przy innych pracach może zostać zatrudniony tylko za jego zgodą. Zatrudnienie poza obrębem aresztu śledczego wymaga ponadto zezwolenia organu, do którego dyspozycji tymczasowo aresztowany pozostaje.

§ 2. Tymczasowo aresztowany zatrudniony odpłatnie otrzymuje 100% wynagrodzenia; jeżeli wykonuje pracę zarobkową na własny rachunek, otrzymuje 100% dochodu.

§ 3. Tymczasowo aresztowany może być za jego zgodą zatrudniony nieodpłatnie w obrębie aresztu śledczego.

Art. 219. Tymczasowo aresztowany może rozporządzać posiadanymi w areszcie śledczym pieniędzmi, przedmiotami wartościowymi i innymi przedmiotami, w tym wpłacać pieniądze na rachunek bankowy, chyba że organ, do którego dyspozycji pozostaje, zarządzi inaczej.

Art. 220. Z pieniędzy tymczasowo aresztowanego nie podlega egzekucji kwota do wysokości 50% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia pracowników, niezbędna na pokrycie kosztów przejazdu z aresztu śledczego do miejsca zamieszkania i na utrzymanie w ciągu najbliższych dni po zwolnieniu. Przepis art. 126 stosuje się odpowiednio.

Art. 221. Tymczasowo aresztowanemu nie przyznaje się nagród; ulgi przyznaje się na zasadach określonych w regulaminie.

Art. 222. § 1. Tymczasowo aresztowany podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej za umyślne naruszenie nakazów lub zakazów wynikających z ustawy, regulaminu lub innych przepisów wydanych na jej podstawie albo ustalonego w areszcie śledczym porządku.

§ 2. Kary dyscyplinarne są następujące:

- 1) nagana,
- 2) pozbawienie korzystania z własnego wyżywienia na okres do 14 dni,
- 3) pozbawienie możliwości otrzymania paczek żywnościowych na okres do miesiąca,

4) pozbawienie przyznanej ulgi,

5) umieszczenie w celi izolacyjnej na okres do 14 dni.

Art. 223. § 1. Tymczasowo aresztowany może być, nie wcześniej niż po upływie 14 dni od wydania wyroku skazującego sądu pierwszej instancji, przeniesiony do zakładu karnego; sąd, do którego dyspozycji tymczasowo aresztowany pozostaje, może postanowić inaczej.

§ 2. W stosunku do tymczasowo aresztowanego przeniesionego na podstawie § 1 do zakładu karnego stosuje się regulamin wykonywania tymczasowego aresztowania, chyba że wyraził on zgodę na stosowanie względem niego regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności.

CZĘŚĆ WOJSKOWA

Rozdział XVI

Przepisy ogólne

Art. 224. Przepisy części ogólnej, szczególnej i końcowej stosuje się odpowiednio do żołnierzy, a w wypadkach wskazanych w ustawie — także do osób powołanych do pełnienia służby wojskowej, ze zmianami wynikającymi z przepisów niniejszej części.

Art. 225. § 1. W odniesieniu do orzeczeń sądów wojskowych prawa i obowiązki organów postępowania wykonawczego wymienionych w art. 2 pkt 1—4 i 6 odpowiednio mają:

- 1) sąd wojskowy pierwszej instancji,
- 2) sąd wojskowy, o którym mowa w art. 3 § 3,
- 3) prezes sądu wojskowego lub upoważniony sędzia wojskowy,
- 4) wojskowy sędzia penitencjarny,
- 5) wojskowy kurator społeczny.

§ 2. Organami postępowania wykonawczego są także:

- 1) dowódca jednostki wojskowej,
- 2) organ administracji wojskowej właściwy ze względu na kompetencje służbowe.

§ 3. Do decyzji organów wymienionych w § 1 pkt 3—5 oraz § 2 stosuje się odpowiednio art. 7.

Art. 226. § 1. Nadzór penitencjarny nad wykonywaniem kary aresztu wojskowego, tymczasowego aresztowania zastosowanego przez sąd wojskowy oraz zatrzymaniem sprawuje wojskowy sędzia penitencjarny.

§ 2. Nadzór określony w § 1 dotyczy również kary ograniczenia wolności wykonywanej w wydzielonej jednostce wojskowej.

Rozdział XVII

Kara ograniczenia wolności

Art. 227. § 1. Karę ograniczenia wolności wobec osób wymienionych w art. 323 § 3 Kodeksu karnego wykonuje dowódca jednostki wojskowej, w której skazany pełni służbę, lub inny właściwy dowódca.

§ 2. Karę ograniczenia wolności wobec osób wymienionych w art. 323 § 4 Kodeksu karnego wykonuje dowódca wydzielonej jednostki wojskowej.

Art. 228. § 1. Minister Obrony Narodowej, w drodze zarządzenia, tworzy i znosi jednostki wojskowe wydzielone do wykonywania kary określonej w art. 323 § 4 Kodeksu karnego.

§ 2. Minister Obrony Narodowej w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości określa, w drodze rozporządzenia, regulamin wykonywania kary określonej w art. 323 § 4 Kodeksu karnego.

§ 3. Zawarte w regulaminie odstępstwa od ogólnie obowiązującego porządku wojskowego mają służyć wzmoczeniu dyscypliny społecznej i wojskowej oraz utrwaleniu wiedzy wojskowej.

Art. 229. § 1. Jeżeli w wyroku orzeczono obowiązek określony w art. 323 § 3 Kodeksu karnego, dokonywanie potrąceń następuje stosownie do wskazań sądu.

§ 2. Dowódca jednostki wojskowej zawiadamia sąd o potrąceniach dokonywanych z wynagrodzenia skazanego.

Art. 230. § 1. Zwolnienie od reszty kary przewidziane w art. 83 Kodeksu karnego może nastąpić również na wniosek dowódcy jednostki wojskowej.

§ 2. Do orzekania w przedmiocie określonym w art. 323 § 5 Kodeksu karnego stosuje się odpowiednio art. 13.

Rozdział XVIII

Kara pozbawienia wolności i kara aresztu wojskowego

Art. 231. Szkolenie wojskowe skazanych na karę aresztu wojskowego ma na celu utrwalenie nabytej wiedzy wojskowej, utrzymanie sprawności fizycznej i psychicznej, a także wzmoczenie dyscypliny.

Art. 232. § 1. Szkoleniem wojskowym w zakładzie karnym dla odbywających karę aresztu wojskowego kieruje oficer wyznaczony, na podstawie odrębnych przepisów, do wykonywania zadań poza wojskiem.

§ 2. Oficer kierujący szkoleniem wojskowym jest zastępcą dyrektora zakładu karnego, a także przełożonym żołnierzy zawodowych wyznaczonych do wykonywania zadań w tym zakresie.

§ 3. Dyrektor zakładu karnego, przed podjęciem decyzji związanych z wykonywaniem kary, zapoznaje się z opinią oficera kierującego szkoleniem wojskowym; oficer ten wchodzi w skład komisji penitencjarnej.

Art. 233. Oddzielnie rozmieszcza się następujących skazanych:

- 1) oficerów i chorążych,
- 2) podoficerów zawodowych, służby nadterminowej i okresowej,
- 3) pozostałych.

Art. 234. § 1. Skazany odbywający karę aresztu wojskowego może otrzymywać nagrody przewidziane w art. 138 § 1 i 2, z tym że czas widzenia określonego w art. 138 § 1 pkt 7 nie może przekroczyć 60 godzin.

§ 2. Skazany odbywający karę aresztu wojskowego otrzymuje na Dzień Wojska Polskiego od dyrektora zakładu karnego zezwolenie na widzenie poza obrębem zakładu, chyba że przemawia przeciwko temu brak postępów w szkoleniu wojskowym.

Art. 235. § 1. W stosunku do żołnierza sąd może zastosować odpowiednio art. 330 Kodeksu karnego, jeżeli wniosek złoży dowódca jednostki wojskowej.

§ 2. Na żołnierza odbywającego zasadniczą służbę wojskową, w stosunku do którego zarządzono wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności, bez względu na jej wymiar, sąd może nałożyć odpowiednie obowiązki lub środki, określone w art. 67 lub 72 Kodeksu karnego.

Art. 236. Dla realizacji celów kary dyrektor zakładu karnego współdziała z odpowiednimi instytucjami wojskowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 38 § 1.

Rozdział XIX

Środki karne

Art. 237. W razie orzeczenia wobec żołnierza wydalenia z zawodowej służby wojskowej, degradacji lub obniżenia stopnia wojskowego sąd zarządza wykonanie orzeczonego środka przez właściwego dowódcę oraz zawiadamia o treści orzeczenia odpowiedni w sprawach kadrowych organ wojskowy.

Art. 238. Jeżeli wobec żołnierza orzeczono środek karny inny niż przewidziany w art. 237, sąd zawiadamia o orzeczeniu również dowódcę jednostki wojskowej, w której skazany pełnił ostatnio służbę, oraz właściwe w sprawach kadrowych organy wojskowe.

Art. 239. § 1. W razie oddania pod dozór przez sąd wojskowy skazanej osoby cywilnej, sąd ten zwraca się do właściwego sądu powszechnego o wyznaczenie kuratora sądowego.

§ 2. W razie zwolnienia z czynnej służby wojskowej żołnierza, którego sąd wojskowy oddał pod dozór po skazaniu, sąd ten zwraca się do właściwego sądu powszechnego o wyznaczenie kuratora sądowego.

§ 3. W razie oddania pod dozór przez sąd powszechny skazanego żołnierza odbywającego czynną służbę wojskową, przepis art. 334 § 2 Kodeksu karnego stosuje się odpowiednio.

§ 4. Dozór wobec żołnierza czynnej służby wojskowej wykonuje się w miejscu pełnienia służby.

Rozdział XX

Tymczasowe aresztowanie

Art. 240. Tymczasowo aresztowanych żołnierzy służby czynnej osadza się w areszcie śledczym w wydzielonych celach.

Art. 241. Osadzonych w areszcie śledczym żołnierzy służby czynnej umieszcza się oddzielnie od innych tymczasowo aresztowanych.

CZĘŚĆ KOŃCOWA

Rozdział XXI

Objaśnienie wyrażeń ustawowych

Art. 242. § 1. Jeżeli w części ogólnej niniejszego kodeksu używa się określenia „skazany”, odpowiednie przepisy mają zastosowanie także do tymczasowo aresztowanego.

§ 2. Jeżeli niniejszy kodeks używa w znaczeniu ogólnym określenia „oskarżony”, należy przez to rozumieć również podejrzanego.

§ 3. Określenie „sąd” bez bliższego sprecyzowania oznacza sąd powszechny lub wojskowy, który wydał wyrok w pierwszej instancji, z tym zastrzeżeniem, że art. 6 § 1, art. 7, art. 8 § 2, art. 10, 13 i 15 oraz art. 18—24 stosuje się odpowiednio do sądu penitencjarnego.

§ 4. Użyte w niniejszym kodeksie określenie „przeciętne miesięczne wynagrodzenie pracowników” oznacza przeciętne wynagrodzenie miesięczne ogłaszane przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” do celów emerytalno-rentowych.

§ 5. Pod pojęciem zakazu cenzury rozumie się również zakaz zapoznawania się z treścią pisma.

§ 6. Użyte w niniejszym kodeksie określenia „kościół”, „inny związek wyznaniowy” należy rozumieć jako kościół, inny związek wyznaniowy o uregulowanej sytuacji prawnej.

Rozdział XXII

Przepisy przejściowe i końcowe

Art. 243. § 1. Przepisy niniejszego kodeksu stosuje się również przy wykonywaniu orzeczeń, które stały się wykonalne przed dniem jego wejścia w życie.

§ 2. Czynności procesowe w zakresie postępowania wykonawczego i inne czynności wykonawcze, dokonane przed wejściem w życie niniejszego kodeksu z zachowaniem przepisów dotychczasowych, są skuteczne.

§ 3. W razie wątpliwości, czy ma być stosowane prawo dotychczasowe czy Kodeks karny wykonawczy, stosuje się niniejszy kodeks.

Art. 244. Przepisy niniejszego kodeksu stosuje się odpowiednio przy wykonywaniu wyroków po przejściu obywatela polskiego skazanego za granicą; określenie kwalifikacji prawnej czynu według prawa polskiego oraz kary albo środka karnego lub zabezpieczającego podlegających wykonaniu następuje według przepisów Kodeksu karnego i Kodeksu postępowania karnego.

Art. 245. Do czasu przekazania obcemu państwu cudzoziemca, wobec którego zapadło orzeczenie, wykonywane jest ono w trybie niniejszego kodeksu. Wykonanie tego orzeczenia w tym trybie ustaje w dniu przekazania.

Art. 246. Jeżeli umowa międzynarodowa tak stanowi, osoby pozbawione wolności na terytorium innego państwa, sprowadzone na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w charakterze świadków w toczącym się postępowaniu karnym, umieszczane są w areszcie śledczym. Do osób tych stosuje się przepisy regulujące wykonywanie tymczasowego aresztowania.

Art. 247. § 1. W wypadkach uzasadnionych szczególnymi względami sanitarnymi lub zdrowotnymi albo poważnym zagrożeniem bezpieczeństwa dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego może na czas określony wstrzymać lub ograniczyć zatrudnienie osadzonych, kontakty między nimi, udzielanie widzeń i spacerów, przeprowadzanie zajęć o charakterze biurowym, odprawianie nabożeństw i udzielanie postug religijnych, dokonywanie zakupów, otrzymywanie paczek, a także korzystanie z samoinkasujących aparatów telefonicznych, nakazać zamknięcie cel lub innych pomieszczeń, w których przebywają lub pracują osadzeni, zabronić posiadania w celi niektórych przedmiotów oraz zawiesić funkcję rzecznika skazanych.

§ 2. W wypadku wprowadzenia ograniczeń lub zakazów, o których mowa w § 1, na okres do 7 dni, dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego bezzwłocznie powiadamia o swojej decyzji sędziego penitencjarnego. Przedłużenie okresu trwania ograniczeń lub zakazów wymaga zgody tego sędziego. Brak zgody sę-

dziego nie wstrzymuje wykonania decyzji dyrektora zakładu karnego lub aresztu śledczego. Na decyzję sędziego dyrektorowi zakładu lub aresztu przysługuje skarga do sądu penitencjarnego. Przepis art. 7 § 5 stosuje się odpowiednio.

§ 3. Jeżeli widzenie, ze względu na osobę odwiedzanego lub odwiedzającego, stwarza zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego lub aresztu śledczego albo dla porządku prawnego, dyrektor zakładu lub aresztu może uzależnić jego odbycie od spełnienia warunków zapewniających bezpieczeństwo.

Art. 248. § 1. W szczególnie uzasadnionych wypadkach dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego może umieścić osadzonych, na czas określony, w warunkach, w których powierzchnia w celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3 m². O takim umieszczeniu należy bezzwłocznie powiadomić sędziego penitencjarnego.

§ 2. Minister Sprawiedliwości określa, w drodze rozporządzenia, zasady i tryb postępowania właściwych organów w wypadku, gdy liczba osadzonych w zakładach karnych lub aresztach śledczych przekroczy w skali kraju ogólną pojemność tych zakładów.

Art. 249. § 1. Minister Sprawiedliwości określa, w drodze rozporządzenia, regulamin wykonywania kary pozbawienia wolności i regulamin wykonywania tymczasowego aresztowania.

§ 2. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej określa, w drodze rozporządzenia, regulamin wykonywania kary aresztu wojskowego.

§ 3. Minister Sprawiedliwości może wydać, w drodze zarządzenia, niezbędne do wykonania niniejszej ustawy przepisy w sprawie dysponowania środkami finansowymi, w sprawie czynności administracyjnych związanych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania i kary pozbawienia wolności, w sprawie prowadzenia oddziaływań penitencjarnych, klasyfikacji, ewidencji, zatrudniania, bezpieczeństwa i higieny pracy, rozliczeń finansowych, opieki zdrowotnej, wyżywienia, warunków bytowych oraz załatwiania wniosków, skarg i prośb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, a także ochrony, obrony i bezpieczeństwa zakładów karnych i aresztów śledczych oraz przeprowadzania w nich kontroli.

Art. 250. § 1. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Zdrowia i Opieki Społecznej określa, w drodze rozporządzenia, zasady, zakres i tryb udzielania świadczeń zdrowotnych osobom pozbawionym wolności przez zakłady opieki zdrowotnej dla osób pozbawionych wolności.

§ 2. Minister Sprawiedliwości oraz Minister Zdrowia i Opieki Społecznej określają, w drodze rozporządzenia, zasady, zakres i tryb współdziałania zakładów

opieki zdrowotnej ze służbą zdrowia w zakładach karnych i aresztach śledczych w zapewnieniu opieki zdrowotnej osobom pozbawionym wolności, a zwłaszcza świadczeń zdrowotnych oraz zaopatrzenia w leki, środki farmaceutyczne i materiały medyczne.

Art. 251. § 1. Tymczasowo aresztowany po wniesieniu aktu oskarżenia lub skazany może być umieszczony w wydzielonym pomieszczeniu Policji, Straży Granicznej przeznaczonym dla osób zatrzymanych lub w wydzielonym pomieszczeniu aresztu garnizonowego, jeżeli jego udział w czynności sądowej łączyłby się z nadmiernymi trudnościami lub kosztami konwojowania z innej miejscowości.

§ 2. Umieszczenie tymczasowo aresztowanego lub skazanego w pomieszczeniu, o którym mowa w § 1, z powodu jego udziału w czynności sądowej może nastąpić tylko na czas trwania tej czynności. W razie odroczenia lub przerwy w jej wykonaniu na czas powyżej 3 dni, tymczasowo aresztowanego lub skazanego przenosi się do właściwego aresztu śledczego lub zakładu karnego.

§ 3. Zarządzenia w tym przedmiocie wydaje prezes sądu rozpoznającego sprawę — w odniesieniu do tymczasowo aresztowanego pozostającego do dyspozycji innego sądu — za zgodą tego sądu, a w odniesieniu do skazanego — za zgodą właściwego sędziego penitencjarnego.

Art. 252. § 1. Na zarządzenia, o których mowa w art. 251 § 3, tymczasowo aresztowanemu lub skazanemu przysługuje zażalenie do sądu odwoławczego.

§ 2. Sąd rozpoznaje zażalenie bezzwłocznie. W razie uznania bezpodstawności umieszczenia w pomieszczeniu, o którym mowa w art. 251 § 1, sąd poleca bezzwłoczne przeniesienie tymczasowo aresztowanego lub skazanego do właściwego aresztu śledczego lub zakładu karnego. Na postanowienie sądu zażalenie nie przysługuje.

Art. 253. § 1. Tymczasowo aresztowany lub skazany, konwojowany przez funkcjonariuszy Policji, Służby Więziennej, Straży Granicznej lub Urzędu Ochrony Państwa albo żołnierzy Żandarmerii Wojskowej, może być umieszczony w pomieszczeniu przeznaczonym dla osób zatrzymanych, na czas trwania przeszkody uniemożliwiającej konwojowanie. Decyzję w tym przedmiocie podejmuje dowódca konwoju. W czasie tym nie mogą być dokonywane czynności procesowe z udziałem konwojowanego w sprawie, w związku z którą jest on konwojowany.

§ 2. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio w razie przeszkody uniemożliwiającej doprowadzenie lub przyjęcie tymczasowo aresztowanego albo skazanego do aresztu śledczego lub zakładu karnego. Decyzję w tym przedmiocie podejmuje komendant jednostki Policji, Straży Granicznej, Urzędu Ochrony Państwa lub Żandarmerii Wojskowej.

§ 3. Przyjmowanie tymczasowo aresztowanych i skazanych do aresztów śledczych lub zakładów karnych odbywa się w godzinach ustalonych przez Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej oraz Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Art. 254. § 1. Wobec tymczasowo aresztowanych i skazanych umieszczonych w pomieszczeniach, o których mowa w art. 251 § 1, stosuje się odpowiednio przepisy regulaminu wykonywania tymczasowego aresztowania, regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności, przepisy o nadzorze penitencjarnym, a także inne przepisy regulujące wykonywanie tymczasowego aresztowania i kary pozbawienia wolności.

§ 2. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji, Minister Obrony Narodowej i Minister Sprawiedliwości określają, w drodze zarządzenia, wykaz pomieszczeń, o których mowa w art. 251 § 1, w których mogą być odrębnie umieszczeni tymczasowo aresztowani i skazani, oraz warunki, którym muszą one odpowiadać.

Art. 255. Okresy pracy skazanego, wykonywanej przed dniem wejścia w życie niniejszego kodeksu, wlicza się do okresu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownicze, na zasadach obowiązujących przed tym dniem.

Art. 256. Stosowanie środków przymusu bezpośredniego, użycie broni lub psa służbowego względem osób pozbawionych wolności reguluje odrębna ustawa.

Art. 257. § 1. Z dniem wejścia w życie niniejszego kodeksu tracą moc dotychczasowe przepisy dotyczące spraw w nim unormowanych.

§ 2. W szczególności tracą moc:

1) ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. — Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 13, poz. 98, z 1975 r. Nr 45, poz. 234, z 1982 r. Nr 16, poz. 125 i Nr 45, poz. 289, z 1985 r. Nr 23, poz. 100 i Nr 31, poz. 138, z 1988 r. Nr 20, poz. 135, z 1990 r. Nr 14, poz. 85, Nr 34, poz. 198 i Nr 36, poz. 206, z 1995 r. Nr 95, poz. 475 oraz z 1996 r. Nr 61, poz. 283),

2) przepisy:

a) art. 36 i 37 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (Dz. U. z 1994 r. Nr 19, poz. 70 i Nr 105, poz. 509, z 1995 r. Nr 34, poz. 163 oraz z 1996 r. Nr 77, poz. 367),

b) o stosunku Państwa do Kościołów, dotyczące wykonywania praktyk religijnych osób skazanych i tymczasowo aresztowanych.

Art. 258. Jeżeli do któregokolwiek z przedmiotów unormowanych w niniejszym kodeksie przewidziane jest wydanie przepisów wykonawczych, do czasu ich wydania zachowują moc przepisy dotychczasowe, jeżeli nie są sprzeczne z przepisami niniejszego kodeksu.

Art. 259. Ustawa wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1998 r., z tym że przepisy art. 251—254 obowiązują nie dłużej niż przez 10 lat od dnia jej wejścia w życie.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej: *A. Kwaśniewski*